

SLOVENIJA

Uredništvo: Ljubljana, Gosposka 12 — Naročnina četrtletno 15 din, za pol leta 30 din, za vse leto 60 din — Posamezne štev. 150 din — V zamejstvo za vse leto 90 din
Upravništvo: Ljubljana, Gosposka 12 — Poštoček. račun: Ljubljana št. 16.176 — Rokopisov ne vračamo — Oglasi po tarifu — Tiska tiskarna Makso Hrovatin v Ljubljani

Velika uganka prihodnosti

V »Sloveniji« z dne 20. septembra je bilo zapisano: »Ako bo novi mir zidan samo na podlagi sile in moči, bodo mali narodi ostali sicer brezpomembni, imeli pa bodo vsi zavest, da se taka podlaga vsak hip lahko spremeni in nastane nova vojna. Ako se bo pa razmerje med narodi postavilo na podlago kulture in morale, potem bodo mali narodi igrali veliko večjo vlogo in bodo ravno oni prispevali mnogo k ohranitvi miru.«

Vendar pa je pri tem treba pojasniti, na podlagi kakšne kulture in kakšne morale naj bi bil zgrajen mir, da bi ustrezal tudi malim narodom.

Če gledamo v preteklost, če gledamo v sedanost in če gledamo v prihodnost, si lahko predstavljamo samo tri mogočnosti konca vojne. Lahko si predstavljamo mir z obnovljeno meščansko demokracijo, lahko si predstavljamo mir v senci ostrega meča, lahko si predstavljamo celo tudi mir z resničnim humanizmom, resnično človečnostjo. In vsak izmed teh mirovni sestavov bi bil zidan na podlagi neke take ali take kulture in morale. Pojem kulture in morale je namreč, ako gledamo nanj z duhovnega vidika, zelo širok. Vsak svet, vsak občestveni sestav, pa najsi bo tak ali tak, ima v razmerju človeka do človeka, naroda do naroda svojo svojstveno kulturo in svojo svojstveno moralo.

Nekdaj je bilo kulturno in moralno, da je bil graščak graščak in da je bil podložnik podložnik. Graščak je črepal opravičilo za tak svoj položaj in svoje delovanje v objektivnih postavah, ki so bile tedaj osnovane na absolutni časti na zgoraj, podložnik pa je v svojem strahu — tam doli v temi — bil prepričan, da je zanj najbolj pametno, da je zvest, da prenaša jarem pohlevno. Vprav tako bi bilo po svoje kulturno in moralno, ako bi se v prihodnjem miru tudi narodi hierarhično razvrstili tako, da bi med njimi največji, najmočnejši narod vladal in da bi bili manjši in slabejši narodi tlačani. Vse to bi bilo teoretično, po po svoje resnični poganški življenjski filozofiji in po normah absolutne časti od zgoraj ter absolutne zvestobe sil spodaj upravičeno in s tem tudi umsko utemeljeno. O vsem tem nas prepričuje tudi po voje resnična in po svoje moralna filozofija Nietzschejeva. Seveda bi bila taka kultura, taka morala kruta, kaznilniška. V takem svetu bi vladala tudi svojstvena pravica — pravica jeze in sovraštva. Smisel življenja v takem svetu bi bila le veličina, a nikakor ne sreča. Ako bo mir narejen na takih duhovnih podstavah, potem bomo lahko rekli, da je zmagovalo poganstvo, čisto poganstvo; potem bomo lahko rekli, da je zavladal mir v senci ostrega meča.

Tudi svet, tudi občestveni sestav, v katerem še danes zbegani živimo, je imel in ima (kolikor še ima) v razmerju človeka do človeka, naroda do naroda svojo svojstveno kulturo in svojo svojstveno moralo, ki sta zasidrani v duhu, ki se subjektivno, torej po nas ljudeh, javlja v okrnjenosti, relativni, tako imenovani meščanski časti. Tudi ta sestav ima svoje svojstvene norme, postave in potemtakem tudi svoj svojstveni smisel življenja. Življenje ljudstva je v takem občestvu seveda dokaj znosnejše, lažje je kakor pa v kakem izrazito stanovskem oziroma hierarhičnem. V tem občestvu, ki je bilo nujno liberalno, je bilo kulturno in tudi moralno ter s tem smiselno in pametno, da se je vsak posameznik z bogatnjem ali z izobraževanjem in umskim delovanjem zveličeval, dosegal duhovno močnejše in eksistenčno lažje položaje v občestvu. Nihče ni na ta način smiselno in v okviru zakonov udeležujočega se človeka obsojal, ko je bil ta sestav še zdrav.

Ker je bil duh kot kozmična in uravnajoča sila v takem občestvu precej okrnjen, je zato v tem svetu prevladovala druga

kozmična sila: narava. Človek se je zaradi tega povnanjeval, civiliziral, zmaterijaliziral, postajal bolj ali manj kapitalistično, samoljubno usmerjen. Zaradi takega razmerja med duhom in naravo je človek postajal bolj top za spoznanja duhovnih postav in črepanje duhovnih vrednot. Kot tak se je izživljal in se še izživlja le bolj čutno-umsko, povnanjeno, civilizatorično, a manj čustveno-umsko, ponotranjeno, demonsko ali protidemonsko. V taki povnanjeni kulturi oziroma civilizaciji in v vsemu temu prilagojeni morali se je človek, se je vsak narod izživljal le bolj individualno. Mogoče je torej tudi mir na podlagi obnovljene povnanjene kulture oziroma civilizacije in njene prilagodene morale.

Lahko pa se celo zgodi, da se po ljudsko-prosvetljenih prizadevanjih ustvari svet, v katerem bi se uveljavila kolektivna čast, kar bi ne bilo nič drugega kakor ljubezen, občestvena ljubezen s svojimi postavami,

Vojna in politika

Prve mirovne lastavice.

Kar nenadoma so se pojavili glasovi o miru, ki naj bi se sklenil med Francijo in Nemčijo in sicer s tem namenom, da bi potem tudi Francija napovedala Angliji vojno. Koliko je na stvari, je danes težko ugotoviti. Ti prvi glasovi vedo povedati že celo, na kaki podlagi naj bi se sklenil ta mir. Italija naj bi dobila Nico in Tunis in Džilbuti, Nemčija seveda Alzacijo - Lotaringijo, zato pa bi Nemčija obljubila Franciji odškodnino v kolonijah, ki bi jih morala izročiti poražena Anglija po vojni Franciji. Nemčija stoji na stališču, da je vprašanje Alzacije - Lotaringije končno veljavno rešeno in da se o tem sploh ne sme nikoli več pojaviti nikako vprašanje. Razumljivo je, da Francozom to ni tako lahko. Še v zadnjem nagovoru je sporočil maršal Petain svoje pozdrave prebivalcem te pokrajine. Namiguje se celo na razliko v mišljenju med Lavalom, Baudoinom na eni strani in Petainom, Huntzingerjem na drugi strani. Tudi glede vojnih oporišč v kolonialni Afriki gredo pri njih misli narazen. Pri vsem tem je treba upoštevati težkoče, ki so lahko razumljive glede položaja zasedene in nezasedene Francije. Ravno zadnje dni je napravila silen vtisk na vse vest, da bodo dobivali Parižani na karte po en kilogram krompirja na mesec. Časopisi poročajo, da je pomanjkanje živil v nezasedeni Franciji še večje. Nemci sicer ne rekvirirajo živil, pač pa mnogo kupujejo in dovozi po morju gredo v veliki meri preko nezasedene Francije naravnost v zasedeno Francijo. Pomanjkanje prevoznih sredstev je še vedno veliko. Na drugi strani pa se slišijo trditve, da velik del Francozov po večerji še rad posluša radijska poročila iz Londona, da jih še mnogo simpatizira z Angleži

Kakor je v takih primerih vedno, so v prehodu med pristaši Pierra Lavalala in De Gaulla najrazličnejše nianse. Že v teh razmerah bodo silne težkoče za dosego sporazuma v kakih mirovni pogajanjih. Posebno težko bo pridobiti Francoze in njihovo armado, da bi se spustili v novo vojno in to proti bivšim zaveznikom, s kate-

po katerih bi se ljudje, novi ljudje, čustveno in potem tudi umsko izživljali v sreči, ne pa v veličini in niti ne v duhovni sramoti. Po takih duhovnih normah bi se potem protidemonski človek izživljal tudi gospodarsko, politično, socialno itd. Tak svet, tak občestveni sestav bi bil seveda popolnoma nasproten svetu v senci ostrega meča. To bi bil duhovno pozitivni svet in v njem duhovno pozitivna kultura in morala. V takem svetu bi se uveljavljal človek, medtem ko bi se v nasprotnem, duhovno negativnem svetu uveljavljal Gospod. V takem svetu s tako kulturo in tako moralo bi bila za človeštvo, bi bila za narode smiselna le sreča, prava sreča, le mir, pravi mir.

Samo tri vrste mir je torej mogoče: ali mir v senci ostrega meča ali mir v obnovljeni meščanski demokraciji ali mir v duhovnem občestvu in mednarodni harmoniji. I. G. V.

rimi jih še danes mnogo bolj ali manj simpatizira. Težave bodo pa tudi za Nemčijo in Italijo, ker je vedno nerodno pokazati karte, dokler ni zmaga na vsej črti dobljena. Spominjamo se še dobro, koliko je v pretekli svetovni vojni Nemčiji psihologično škodoval brestlitovski mir. Zato so Angleži tako zelo zdržni pri objavi svojih mirovni ciljev. Edino negativno je povedal Churchill, da se Anglija ne vojskuje za to, da bi se v miru varoval kak status quo.

Položaj v vojni.

Zrakovna vojna med Nemčijo in Anglijo gre naprej z enakimi uspehi. Stvarna škoda je velikanska, žrtev človeških sorazmerno ni toliko, pač pa silno trpe živci. To je sedanja živčna vojna, ki ima precej stvarne podlage.

Na jugovzhodu je Romunija nekako po lastni volji dobila položaj Slovaške in je to tudi sama posredno razglasila.

Glede Turčije in Grčije se poudarja, da se je položaj nekoliko umiril.

Jugoslavija je sklenila z Nemčijo nov trgovinski dogovor. Nemški in italijanski listi poudarjajo, da ni med državami osi in Jugoslavijo nikake napetosti.

Angleški vojni minister Eden potuje po pokrajinah ob meji Azije in Afrike in razumljivo je, da je sprožil s tem potovanjem, ki gotovo ni kar tja v en dan, najrazličnejša ugibanja.

Na Japonskem je vlada ustanovila poseben vojni kabinet, dasi se je pred kratkim v javnosti poudarjalo, da se je napetost med Japonsko in Severno Ameriko nekoliko sprostila.

V Ameriki se pripravljajo za volitve, še bolj pa za vojno in za pomoč Angliji. Priprave za volitve jih pri tem ne motijo toliko, ker sta v vprašanju vojne in miru in sploh o vprašanju zunanje politike, obe glavni stranki slejkoprej enotnega mišljenja.

Papež je izjavil pred kratkim v nagovoru na ameriške katoličane, da mir še ni na vidiku.

Poravnajte naročnino!

Anglija in Angleži

Nedolgo tega je izšla v Ameriki knjiga »Inside Europe« (Evropa od znotraj). Spisal jo je John Gunther, dolgoletni dopisnik ameriškega dnevnika »Chicago Daily News«. Njegov poklic mu je dal mogočost, da si je opisane ljudi in dogodke lahko od blizu ogledal, njegova opazovalna in prikazovalna sposobnost pa, da jih je podal v jasni obliki. Zanimati utegne v teh časih marsikoga, kako ta opazovalec sodi o Angležih, narodu, ki je ustvaril največje vladarstvo, ki je kedaj bilo in od katerega sposobnosti, volje in vztrajnosti je v odločilni meri odvisen tudi izid sedanje vojne. In še posebej bo zanimala več ko enega, potem ko je prebral Schubartove misli o Angležih v letošnji naši 35. številki, ki plavajo precej v oblakih mistike, tudi pozitivna stvarnost ameriškega opazovalca. Uredništvo

Ob enem in istem času je Anglija, čudoviti narod, najtrdnjša monarhija sveta, njegova najmočnejša oligarhija in najsvobodnejša demokracija. Njena država je edina preživela vojno. Ona je otok selskih dvorcev, zidanih na premogovnih tleh, ki cvete in uspeva kljub vsem težavam časa. Dva odstotka angleških posestnikov imata štiri in šestdeset odstotkov narodnega premoženja. Ti so nepremagljivo vladajoči razred ali stan. In to je eden izmed najpomembnejših pojavov naše dobe.

Ta stan je nastal deloma iz zemljepisnih razlogov. Vzdržuje se s svojim posestvom ali s trgovino z vsemi tržišči sveta. Spolnjuje svoje dolžnosti do vesti in vere. Spodnja in gosposka zbornica sta njegova kluba. Veruje v svobodo besede, v napredek demokracije, odzivi se zelo občutljivo javnemu mnenju. K njegovim branikom spada ladjevje, Bank of England in uradništvo. Dorašča v Public Schools in živi v selskih dvorcih. Vladarstvo mu je največji ponos.

Vladajoči razredi verujejo v svobodo, demokracijo, in ne najmanj tudi zato, ker so prepričani, da sta svoboda in demokracija mnogo učinkovitejši kakor despotija. Kakor Francozi so morali tudi Angleži plačati za svobodo visoko ceno. Da so dosegli svobodo, so morali preliti kraljevsko kri. Usmrtitev Karla I. je pomenila silen vrez v zavest Angležev. In od tedaj so ljubosumno čuli nad privilegiji ustave, parlamentarnimi pravicami. Čudil se bo, kdor bo v angleški zgodovini bral, kako veliko je število mož, ki so morali dati svojo glavo za svobodo. Demokracija Angležev je konservativna, in Anglež opredeljuje pojem »konservativen« popolnoma po črkah: stvari ohranjevati. Samo velik ogenj more kar koli na Angleškem razdejati.

Westminsterško parlamentarno izročilo je zavist sveta. In to po pravici. V diktaturi je osebnost samo služabnik države. Tega ne pozabi nikoli noben Anglež. In, kakor je povedal Stanley Baldwin v enem svojih najznamenitejših govorov, samo deset let diktature je poznala Anglija v zadnjih treh stoletjih. Angleški parlamentarci igrajo svojo vlogo na imeniten način. Po volitvi si sežeta nasprotna kandidata v roko, kakor da bi bila igrala tenis. Ko je postal Baldwin prvič ministrski predsednik, je bilo prvo, da je obiskal svojega glavnega nasprotnika lorda Oxforda in ga vprašal za svet.

Večina Angležev stavi seveda Anglijo nad stranko in to je eden izmed vzrokov, ki usposablja Angleža, da se sam vlada. Kadar umrje odličen tory, na primer lord Carson, častijo delavski zastopniki v spodnji zbornici njegov spomin. Kakor vsakdo ve, so med glavno stavko 1926. leta walliški stavkajoči in policija sklenili za nedeljo mir, da so igrali nogomet.

Celo najrevnejši med revnimi so lojalni. Tuji, ki pridejo od zunaj v Durham in Tyneside, se čudijo, da uboštvo in takšne žalostne razmere ne vodijo v revolucijo. Na Angleškem je skoraj dva milijona brezposelnih, in vsaj en milijon ne more več upati na službo. Toda ne samo da je abotna misel na revolucijo — ne majhno število brezposelnih glasuje konservativno namesto

za Delavsko stranko. Vzrok je strah srednjega stanu, da nima Delavska stranka dovolj skušnje za uspešno vladavo. Drugi vzrok je socialno zavarovanje in patriarhalna zakonodaja novodobne Anglije. Država kupuje nemire z dvema milijonoma na teden, s katerima podpira brezposelne.

Več orodij je, s katerimi vladajo gospodujoči razredi. To je na primer admirali-teta, ki tvori sama iz sebe pravo. Potem je banka, ki je, kakor pravi Hugh Dalton, »zelo čudna naprava«. Prožnost plemstva, ki se zmeraj osvčuje s krvjo iz ljudstva, je drug činitelj. »Public Schools — fetiš »old Schooltie«. Od pet in petdesetih britanskih ministrov in državnih tajnikov jih je bilo nič manj kakor šestnajst v Etonu, šest v Harrowu in sedemnajst v drugih priznanih »javnih šolah«.

Ko sem prišel v London, so mi pojasnili, da je za toryje sport, pridobiti si najboljše glave. Če se kdor koli pokaže kot pametnega in ni tory, tedaj skušajo toryji takoj, da se mu približajo. Družabno laskanje je izvrstno orožje. Ta sistem je pripravil Ramsaya Mac Donalda, da je opustil nacionalizacijo rudnikov in se omejil na nacionalizacijo kabineta. ... Treba je samo, da stopi res pameten in močan voditelj na levi v ospredje in že je njegova pot zaprta z vabili bogatinov.

Casniki so prav tako mogočno orodje za vladanje. Vladajoči razredi niso preveč ponosni na lorda Rothermere-a od »Daily Mail-a« ali lorda Beaverbrooka od »Daily Express-a«, »časniških lordov« iz dobe okoli 1920, ki so kljub svojemu vpitju — in kljub Beverbrookovi čudaško privlačni osebnosti — danes brez posebnega vpliva. Njihovo slabo preudarjeni boj za padeč Baldwin se je pokazal kot bumerang. Toda Geoffrey Dawson, izdajatelj »Time-sa«, je gotovo eden izmed desetih najvažnejših ljudi na Angleškem. In tudi J. L. Garwin od »Observerja« ima precej vpliva, če se je tudi postavil v abesinski vojni na nepriljubljeno stran.

Potem je treba misliti na uradništvo, na »Civil Service«, nepodkupno hrbenico Anglije. Moj deček v pisarni bi lahko vršil službo zakladnega kancelarja ali vojnega ministra, če bi bil nekoliko postaven in prilagodljiv — stalni uradniški stožer bi mirno delal dalje. Može kakor sir Robert Vansittart, stalni predstojnik Foreign office-a, in sir Warren Fisher, predstojnik državnega zaklada, spadajo med tiste, ki res vladajo Anglijo. Od večine teh važnih oseb je malo znanega — Vansittart, ki je napisal novele in pesmi, je izjema. Oni se izogibljejo svetlobe odra. Uspevajo v senci. In njihna moč je velikanska.

Anglija je gošča oblikovnih težav, in vladajoči sloji se zagrajujejo za okopom ne samo privilegijev, ampak pred vsem tudi izročila. V nobeni drugi deželi ne zamerijo človeku tako nerodnosti, in neki mlad člen parlamenta mi je pravil nedavno, da je potreboval dve leti, preden je obvladal zahomotani parlamentarni postopek. Kaj naj se še reče o deželi, kjer je lahko lord pečatnikar navaden državljani, medtem ko more postati kraljev najmlajši sin peer šele po svoji poroki, ker vladar sam ne sme stopiti v spodnjo zbornico. Angleška ustava ni listina. Noben ud parlamenta ne sme odstopiti (mora za to prositi pri »Chiltern Hundreds«). In ministrski predsednik ne prejema kot tak nobene plače.

Vladajoči razredi znajo vse bolj tenko uporabljati propagando.

Včasih privolijo celo v cenzuro, toda zmeraj v kar najmirnejši obliki. Po navadi niti ni cenzura z ukazom, ampak svoboden sporazum. Vsak časniški lastnik v Fleetstreetu na primer je vedel ob abesinskem sporu za približno moč britanskega ladjevja v Sredozemlju, toda nobeden ni natisnil številke, niti listi opozicije ne. »Glej vendar, stari prijatelj«, bi dejal uradnik Foreign office-a, »jaz ne morem zahtevati, da bi ti storil to zame, bilo bi pa strahovito dostojno, če bi to storil.«

Slednjič so dosegli vladajoči razredi kljub revščini »posebnih okrajev« ne samo popolno politično stanovitnost, ampak tudi dobršno mero industrijalne poživitve. Okoli 1925. leta so bile Kasandre, ki so prišepetavale, da je Anglija »opravila«. Niso imeli prav. Obenem z okrepitvijo doma je pridobila Velika Britanija spet prvo mesto v mednarodnih stvareh. Anglija, ki se je z ozirom na vladarstvo hotela osamiti, je stopila spet z bobnečim organom v koncert evropskih sil.

Lojze Ude:

Nekaj pripomb k sodobnim razmišljanjem Andreja Beličana

4.

V tretjem poglavju svojih pripomb k sodobnim razmišljanjem Andreja Beličana sem skušal pokazati, kako nemogoče je, videti v današnji vojni samo imperialistično borbo za novo porazdelitev sveta v smislu ekonomsko-imperialističnih potreb in tendenc posameznih držav. Skušal sem pokazati, kako nezadovoljivo da je enačevanje leninistov, češ imperializem je imperializem. Skušal sem pokazati, da je treba polagati večjo važnost na ideologije, ki nosijo in spreminjajo to borbo in ki so osnova političnega imperializma ter celotnega političnega sestava, ki ga zastopajo dežele, udeležene v tej borbi. Ako nisem mogel biti bolj konkreten in ako ne bom mogel biti konkretniji tudi še v nadaljnjem, nisem jaz kriv.

Kako nesmiselno, življenjsko odsotno in doktrinarno je govorjenje: imperializem je imperializem, češ vsak imperializem je za svobodo, gospodarsko socialno, kulturno in politično stanje narodov enako veliko zlo (pri čemer s leninisti seveda prepričani, da SZ sploh ne more biti imperialistična), bo tembolj razvidno iz nadaljnega.

Beličan na več mestih poudarja, da je treba biti danes svetoven: »Odprt pogled v prihodnost mora objemati ves svet in presojati vse spremembe svetovnega pomena v njegovem celotnem okviru« (str. 266-267). Iz tega spoznanja pa sledi zaključek, da se s stališča nove družbene sile, družbenega napredka, to je z edinega objektivnega, občečloveškega stališča v imperialistični vojni ni mogoče postaviti na nobeno stran (str. 347). »Kaj je naša perspektiva? Proces, ki se vrši na svetu, v katerem živimo; ko objektivno razčlenjujemo ta proces in ugotavljamo vzroke in smisle dogajanja, ne moremo izhajati z omejene perspektive nobenega kontinenta in še manj kakega njegovega dela, marveč moramo imeti pred očmi vse kontinente, ves povezan svet« (str. 462-463).

Kolikor hoče Beličan s temi besedami reči, da je treba poglobiti poznanje sil, ki danes gibljejo svet in smisel za svetovno povezanost, dogajanja, dela to zelo brez potrebe. Danes tudi že preprostejši slovenski človek čuti, da Slovenci v Jugoslavijo nismo na kakem Robinzonovem otoku in da je naša usoda v veliki meri odvisna od izida vojne, ki se od dne do dne bolj pretvarja v svetovno, ter da se velike družbene preosnove v drugih državah ne morejo ustaviti ob naših mejah, celo ne smejo, če pomenijo korak naprej iz dosedanjega stanja

Mislím celo, da je na Slovenskem še preveč občutja, kako je naša usoda odvisna od sil izven nas, toliko preveč, kolikor je premalo slovenske samozavesti in borbenosti.

Zato mi pri najboljši volji ni jasno, kaj da prav za prav hoče Beličan s tem neutrudnim poudarjanjem, da moramo gledati na dogajanja v svetu z nekega svetovnega, občečloveškega gledišča. Po mojem mnenju gre tu za neko psihološko nastojanje, o katerem se ne more trditi, da je zdravo. Če hoče Beličan s tem poudarjanjem povedati, da mora Slovence brigati tudi usoda drugih narodov n. pr. Indijcev in ne samo naša usoda, je to sicer prav lepo, mislim pa, da Indijcem s tem ni kaj prida pomaganega. Človek ima občutek, kakor da tisti, ki na Slovenskem toliko govori o potrebi svetovnega razgleda, ne ve, kaj da bi na Slovenskem počel. Vse se mu menda zdi tako majhno in nebogljenno, da skoraj ni vredno zastavljati svojih sil, in da misli, da je bolje počakati na neke svetovne možnosti dejavnosti.

Nasproti tej megleni občečloveški svetovnosti Beličana postavljam torej realnost narodov, po kateri morem gledati na svetovne dogodke predvsem s stališča življenjskih koristi naroda, kateremu pripadam, slovenskega naroda, z njegovo številčno, kulturno, gospodarsko in politično močjo ali nemočjo, njegovim razbitim narodnim telesom, z njegove zemljepisne in politične lege. S tega, mislim, da kar precej realnega stališča, pa se že celo ne morem zadovoljiti z Beličanovo kakor puščava suhoparno formulo: imperializem je imperializem. Težko nas bo Beličan prepričal o tem, da naj me — da ostanem pri gornjem primeru — usoda Indijcev skrbi bolj kakor naša usoda, ali tudi samo o tem, da naj v skrbi zaradi Indijcev zač-

njam na imperializme gledati drugače, kakor gledam in jih drugače ocenjevati.

Z narodom, kateremu nekdo pripada, je dan človeku najusodnejši okvir njegove dejavnosti, najusodnejše vplivno območje. S tem ni rečeno, da v okviru narodov ni občečloveških vprašanj in sporov. Gre le za priznanje prirodne dejstva ali zakonitosti omejenosti človeških sil, kakor se najizraziteje pojavlja z dejstvom različnih narodov. To dejstvo je treba priznati, odkrito, brezpogojno in odločno. Sile vsakterega od nas dejansko ne segajo preko sil naroda, ki mu pripadamo. Le tako je mogoče prav in uspešno nastopati. Ako pa stoji za hrbtom neke »svetovnosti« dejansko le nesprijaznjenost s tem dejstvom, revolta proti temu dejstvu, potem je jasno, da gre za neko zelo nerealo svetovljanstvo. Naroda tudi ni mogoče kar preprosto predstaviti v neko drugo zemljepisno in politično lego, kakor jo poseduje.

Najprvotnejša in najosnovnejša dolžnost vsakega naroda je, postaviti v življenje plemenitega in močnega človeka, čim več takih ljudi. Vse kulturno, gospodarsko-socialno in politično prizadevanje mora iti k temu cilju. Vsak narod ima glede tega svoje težave, nadloge in skušnjave. V splošnem pa je mogoče reči, da je maloštevilnemu narodu življenje tako mnogostransko oteženo, da že s tem, da živi in da hoče živeti, da kaže to svojo voljo do življenja in sebi zveste rasti v vseh območjih človeške dejavnosti, izpolnjuje dano mu nalogo in brani tisto človečansko idealistično načelo, brez katerega je dobra in pravična ureditev sveta popolnoma nemogoča. Čim večji in močnejši pa je kak narod, tem več more in mora storiti za to, da se tudi v svetu doseže stanje, ki odgovarja najprvotnejšemu smislu človeškega bivanja na zemlji: to je stanje čim največjega števila plemenitih, svobodnih ljudi. Ako kateri narod, pač po svojih trenutnih voditeljih, posega v svet z namenom, da bo čim manj takih ljudi in čim več sužnjev, ta narod prav gotovo ne vrši osnovne dolžnosti, zaradi katere je na svetu. A tudi narod, ki je velik in močan, pa ničesar ne stori proti tistim, ki obsojajo milijone ljudi v neke večne helote, ne vrši svoje dolžnosti.

Grčija in Atene

V švicarskem dnevniku »Volksstimme« je izšel sestavek pod zgorajšnjim naslovom, ki ga zaradi pereče stvarnosti priobčujemo v dobesednem prevodu.

Uredništvo

Če vprašujemo, kdaj je prav za prav Evropa nastala in iščemo po datumu in določenem dnevu, tedaj se bo mogel odgovor komaj drugače glasiti kakor: v salamiški bitki, ko je pognalo atensko ladjevje silne bojne ladje perzijskega kralja v beg. In če iščemo globlje, kdaj se je vendar najprej in odločujoče pokazalo v zgodovini tisto, kar imenujemo razločno evropsko, tisti nemir iskanja, raziskovanja, prizadevanja, tisto hoteno nezadovoljnost, tisti odpor, uklanjanje se tuji samovolji in tisto hrepenenje, ne samo obseči svet v spoznanju, ampak ga tudi oblikovati v ubranosti: kratko vse tisto, kar skušamo zelo nepopolno opisati z besedo duh, tedaj vidimo Grke, da, toda pred vsem Atence, najbolj grške Grke, v bleščajoči nadarjenosti in nič manj očitnih slabostih. K njim nazaj vodi sleherni raziskavanje, naj že gre za filozofično spoznanje, npravstvene zahteve, tragični upor človeka zoper usodo ali politična razravnava-nja, s katerimi poskušamo rešiti zmeraj se vračajoče človeško vprašanje svobode v občestvu. Nobeno evropsko mesto ni bilo zibel takih preobračajočih misli. Rim in Pariz, njihna velika naslednika, sta dediča, ki si jih ne moremo misliti brez njih. Atene pa so vse, kar so prevzele, tako na novo ustvarile, da se zdi kot začetek in stvarstvo. Eno samo mesto na svetu tekmuje z Atenami v človeštvo obsegajočem pomenu in ga celo prekaša: Jeruzalem, mati prerokov, zibel krščanstva.

Kakor Jeruzalem so bile Atene majhno mesto v majhni državi, v kotu sveta, ki bi bil ostal brez njih brez pomena. Tudi v dobi svojega največjega sijaja niso imele nikoli več kakor 30 do 40.000 državljanov, in veličina njihnega državnega ozemlja ne more tekmovali z nobenim od večjih švi-

Ko se že razgovarjamo o imperializmu, bi človek torej rekel še enkrat, da so vendarle velike razlike med imperializmi po ideologijah, ki nosijo te imperializme. Ne morem pa nadalje pomagati, če ne morem skočiti iz svoje kože in da ocenjujem imperializem tudi po tem, kako imam tudi sicer z enim ali z drugim bolj posredno ali neposredno opraviti. Človek, ki se trudi biti odkrit pred samim seboj in pred drugimi, odklanja Beličanovo sivomegleno svetovljanstvo.

Sicer pa jaz Beličanu, brez ozira na to, da se mi njegovo svetovno gledišče preprosto ne zdi možno, ne verjamem, da cel-sam misli, da gleda na današnja dogajanja s svetovnega gledišča. On namreč gleda na dogajanja v svetu z nekega zelo od-rejenega gledišča, namreč gledišča Sovjetske Zveze, njenega območja. Nevtralnost, ki jo nam Beličan priporoča, je dejansko nevtralnost, kakor si jo zamišlja Sovjetska Zveza. Sicer pa to Beličan skoraj naravnost pove, ko citira in napada dr. M.-a (stran 355) in ko se o Kocbekovem uvodniku v peti številki »Dejanja« izraža: »Ker ni hotel svojega nevtralnostnega stališča postaviti na edino trdno osnovo naslonitve na nevtralni vzhod...« (stran 464). Beličanovo svetovnostno gledišče se tako kaže kot gledišče Sovjetske Zveze, njene varnosti in miroljubnosti. Da je le Sovjetska Zveza varna, pa je varen tudi slovenski narod. Če pa bi se Sovjetska Zveza zganila in se spomnila morda celo revolucionarnih idej, v imenu katerih so Ljenuin in njegovi izvršili oktobersko revolucijo, n. pr. ideje samoodločbe narodov, potem seveda ne bi bilo za Slovence nikakega nevtralnostnega razloga več. Od možnega hudega bi to res ne bilo najhujše. A tega se ni več »bati«. Kje so že vse tiste revolucionarne ideje! Sovjetska Zveza, kakor se nam kaže danes, je zmožna samo še zanimanja za kake Dardanele, za kak Perzijski zaliv ali za Vladivostok, morda bi zmogla tudi še kak pohod na evropsko pokopališče. Ob besedah Molotova: »Naša dolžnost je, da mislimo na koristi Sovjetskega ljudstva, na koristi Zveze socialističnih republik. To še tem bolj, ker smo trdno prepričani, da koristi Sovjetske zveze sovpadajo z osnovnimi koristmi ljudstev iz drugih dežel« se zlasti mali narodi le neveselo nasmitnajo. Svet kujejo le borci, slabo, če so borci nič-vrednih idej, dobro, če so borci dobrih idej; a vedno le samo borci. Zdi se mi, da so leninisti na to pozabili. (Dalje prih.)

carskih kantonov. In vendar se je razbilo svetovno gospodarstvo Peržanov ob tej smešno majhni državi, ki je najprej zadržala velikega kralja na potu njegovih osvobjev in katere duh je, celo po njenem političnem propadu, usposobil makedonske barbarske kralje, zgraditi državo, ki je presegala perzijsko svetovno vladarstvo, in po naslednikih prežeti celo Sredozemlje s helenskim bitjem v mišljenju, jeziku, šegi in veri.

Kdor mora izvršiti svetovno poslanstvo, naj je že človek ali občestvo, ta je redko srečen. Jeruzalem je eno izmed najbolj od nesreče preganjanih mest, kakor njegovo ljudstvo najbolj zaničevano in nevedno. Atene so mnogo zaničevali in mnogo občudovali. Toda srečno mesto niso bile. Kraljko je trajala doba zunanega uspeha in sijaja, komaj sto let, od maratonske zmage nad Peržani pa do poraza pod Spartanci pri Aigospotamu. In to stoletje je polno težkih vnanjih bojev in notranjih sporov. Njihov dedni sovražnik in zmagovalec Sparta je mnogo dlje vladal svoje podlož-nike in zasenčeval Grčijo. Toda po padcu obeh je ostala od mogočne in oblastne vojaške države Sparte samo legenda, ki so jo ustvarili in razširili Atenci, medtem ko so brezmočne in ubožane Atene zdaj šele začele, vplivati mogočno in brez konca na svet po svojih filozofih, pesnikih in umetnikih. Celó v razpadu in najhujšem ponižanju oblikujejo prvo evropsko svetovno silo Rim. In latinska omika, ki je vsaj ravno tako atenska kakor rimska, je šele ustvarila Evropo.

Kako si moremo razložiti to najznamenitejšo dejstvo zgodovine? V nasprotju s Sparto, kjer so bili ljudje vistosmerjeni in kjer ni dala trda disciplina, da bi se bila razvila osebnost, ampak samo tip vojsčaka in oblastnika, so bile določene Atene po volji in usodi, da so ustvarile najizrazitejše in najmnogovrstnejše osebnosti in jih vodile do najvišjega razvoja. Tako je na-

stala obilica napetosti, sporov, trpljenja in uboštva, toda iz trpljenja in boja je nastalo tu spoznanje, lepota in neminljiva modrost, ker ni kakor v Sparti država požrla človeka, ampak je človek, celo propadajoč, slavil zmago nad njo. Atene so pregnale Aristida in Temistokleja, ki sta jih rešila, obtožile so Anaksagorasa brezboštva in usmrtili Sokrata. Toda vsi ti so nesli njihovo slavo skozi stoletja, ker se niso podvrgli in svojih osebnosti niso žrtvovali, svojega spoznanja ne zatajili, svoje vesti ne posilili. S tem so ustvarili za vse čase primer, ki ni mogel propasti in ob katerem so se mogli v najtemnejših časih Evrope drugi samotni, pregnani in žrtvovali vzravnavati. Od Temistokleja se čuti opravičenega vsak pregnani in izobčeni domoljub in bojevnik za svobodo, od Sokrata vsak, ki je preganjan zaradi vesti. In ker ni nič na svetu tako močno kakor človeški zgled, smemo verjeti in upati, da ta plamen, nekoč pri-

žgan, v Evropi ne bo nikoli popolnoma ugasnil. Če bi se to zgodilo, bi bila usoda Evrope zapečatenena. Pasti bi morala nazaj v brezpomembnost majhnega in revnega azijskega polotoka, iz katere jo je nekoč dvignila atenska svoboda.

Mi, ki doživljamo najtemnejše čase, ki moramo gledati, kako država, ki je stoletja odločala in vodila v Evropi in predstavljala v sebi od Aten začetno izročilo človeške svobode, kakor danes Francija, prav podobna atenski demokraciji v notranjem razpadu in zunanji slabosti, podlega in zatajuje sama sebe, mi se tolažimo z atenskim izkustvom, da duhovno delo ne poginja, da traja njen vpliv daleč čez državni propad, in da je nesmrtna država, ki je naredila tako velike stvari za človeštvo. Hkratu nam je pa dana taka državna usoda, da se zavemo, kje naj iščemo vzroke njene veličine in propada.

ZAPISKI

O moralni odgovornosti priporočanja

Nedavno je »Slovenija« prinesla kratek sestavek o »Tetki Protekciji«. Res je, da se je priporočanje v našem javnem življenju tako razširilo in tako utrdilo, da menda sploh ni nobeno mesto več zasedeno brez mnogokratnih priporočil. Ni pa nikjer rečeno, da mora biti vsako priporočilo graje ali celo obsodbe vredno. Tisti, ki odloča o oddajanju posameznih služb in mest, ne more poznati sposobnosti in priporočljivosti vseh, ki se za mesta potegujejo, in je torej navezan na informacije in priporočila. Če bi dotični, ki priporočajo in nasvetujejo, prošnjike za službe pošteno priporočali in informirali, bi bilo to celo koristno in zaslužno. Če bi se vsak priprošnjih zavedal tega, da je odgovoren za to, kakega človeka priporoča, bi bilo to čisto v redu. Korupcija obstoji v tem, da se pri nas priporočevalci ali protektorji niti najmanj ne zavedajo kake moralne odgovornosti priporočanja. Na to se gleda samo z gledišča dobrote. Če si s kom znan, če si celo že z njim skupaj izpil par četrtink vina, zakaj ga ne bi priporočil, saj to nič ne stane. Ali je dotični res sposoben, ali je pošten, ali bi ga ti sam sploh upal vzeti v službo in mu izročiti kako odgovornost, na to prijazni priporočevalci niti ne misli. Prav posebno odgovornost bi morala čutiti glede tega politična stranka, ta jo pa najmanj čuti. Za stranko, ne mislim pri tem kake posebne stranke, ampak vsako stranko, je odločilno samo, ali je dotični pripadnik stranke ali ne. Strankarska legitimacija je obenem potrdilo za vse sposobnosti in za vse kakovosti in druge pogoje, ki jih stavi služba. Nasprotno — strankino priporočilo gre celo tako daleč, da se šteje kot dolžnost stranke, da se mesto, ki ga želi prošnjik, ustvari, ako ga ni. Prav posebno so usmiljenja vredne nekatere ustanove, o katerih vedno misli vladajoča stranka, da so za to tukaj, da so v takih primerih na razpolago.

Že svoje dni je rajni dr. J. Ev. Krek pripovedoval, da misli napisati razpravo o moralni odgovornosti priporočanja; taka razprava bi danes ne bila prav nič manj aktualna, ker je splošno razširjeno prepričanje, da ne spada priporočanje med dejanja, ki bi bila sploh v moralno v kakki zvezi. Zgodilo se je pred nekaj leti, da je ugleden podeželski duhovnik priporočal za neko službo moža, proti kateremu je pozneje, ker je res dotični službo dobil, protestirala cela dekanijska konferenca sosednje dekanije. Ko je bil dotični duhovnik vprašan, kako je mogel takega moža priporočiti, je odgovoril preprosto, da ga je priporočil zato, ker se ga je hotel iz svoje fare iznebiti.

Naj se ločijo računil

»Hrvatski dnevnik« obžaluje, da ni naša statistika tako urejena, kakor bi odgovarjala stvarnim potrebam. Tako ne daje ta statistika na primer pri železnicah potrebnih podatkov, iz katerih bi bilo videti, katere proge v državi se splačajo in katere ne, da bi se mogel na podlagi teh podatkov železniški promet smotrno in gospodarsko urediti. »Hrvatski dnevnik« opozarja dalje, koliko je bilo v preteklih letih afer pri graditvi železnic v Srbiji. Stotine milijonov so veljale, narejene proge pa so

vredne komaj nekaj deset milijonov. Pregled železniškega knjigovodstva naj bi pokazal, kam so šli vsi ti milijoni. Centralizem je pač od prvega dne gledal, da zabiše vse pokrajinske sledove tako pri dohodkih kakor pri izdatkih.

Naši bralci niso prav nič novega izvedeli iz teh navedb. Centralizem, jugoslovanski centralizem, je delal in moral delati tako, če se je hotel obdržati. Kajti resnica in stvarni računi bi pokazali, na kako trhljih nogah stoji, pokazali bi posebno, kako so bile slovenske in hrvaške dežele izkoriščane v prilog drugih, kratko in malo, pokazale bi bile, kakšna je tista znamenita nacionalna enakopravnost v praksi. In take številke bi bile utegnile povzročiti, da bi se bili začeli majati najbolj neomajni pripadniki centralističnih strank med Slovenci in Hrvatji.

Širite naš list!

Po sporazumu, ki so ga sklenili Hrvatje s sedanjim vladnim predsednikom, je zapihal nov veter. Počasi prihaja le enakopravnost do veljave, zelo počasi, kajti nacionalno jugoslovenstvo je še zmeraj na delu, in naše nesposobno vodništvo ga pri tem dejansko komaj kaj ovira. Opozorili bi samo na to, da se ne samo pri železnicah, ampak tudi pri pošti, posebno pri Poštni hranilnici, pri Narodni in Hipotekarni banki še zmeraj ne vodijo ločeni računi.

Taka stroga ločitev pa je eden izmed osnovnih pogojev za ozdravitev razmer v naši državi in s tem za ozdravitev države sploh. Kdor dela torej zoper tako ločitev, dela zoper državo samo, ker slabi njeno odporno moč.

Ošlak Ferdinand:

Spomini na osvobodilne boje za Štajersko in Koroško v letih 1918-1920

(Nadaljevanje.)

Med boji februarja 1. 1919. so naše postarice brez ozira na pokanje strojníc, pušk, ročnih granat in topov v sredi vsega tega v poštnem poslopju, ki je stalo blizu Pistorjeve vojašnice, t. j. v sredini mesta, in sredi bojev opravljale predvsem telefonsko in brzojavno službo, kolikor nam je bila potrebna in kolikor je telefonski in brzojavni vod med operacijami bil v naših rokah. Če povem, da je večina radgonskih žensk v dnevih naših bojev bila po raznih skrivališčih v kletah itd., medtem ko so naše poštno uslužbenke ves ta čas vršile službo pri svojih aparatih brez ozira na nevarnost, ki so jim bile izpostavljene, ne morem mimo ugotovitve, da niso vse to storile zgolj zaradi uradne dolžnosti, temveč da je tudi tukaj bilo precej poguma in hrabrosti, ki so jo pokazale.

Dolga leta po bitki v Radgoni so postali radgonski junaki.

Poudarjam, da sem vseh dvaindvajset let molčal o vsem, kar je bilo v Radgoni. Težki življenjski križ, ki sem ga ravno zaradi svoje prostovoljne vojaške službe pozneje moral nositi po raznih sedobnih Kalvarijah in Oljskih gorah in se še danes v veliki meri drži mojega teško preskušenega in vkljub vsemu nezlomljivega hrbita,

Za nas Slovence pa bi bila taka ločitev še prav posebno važna, vse bolj kakor za Hrvatje, kajti ravno hrvaške železnice so na primer precej manj donosne kakor naše. Na drugi strani pa je naše poljedelstvo pasivno. Zato je pogoj našega gospodarskega obstanka, da dobimo vsaj tiste panoge svojega gospodarstva v roke, ki nekaj nesejo.

Hrvaški boj za jezikovno samobitnost

»Narodni list«, jugoslovanski tednik, urejuje dr. Andjelinovič, to je tisti jugosloven, ki se je razburjal, ker so nekoč Slovenci govorili med seboj slovenski. On namreč slovenščine ne razume, pa je hotel, da bi govorili Slovenci med seboj srbski. Za njegovo umsko raven pa je vseakor dovolj značilno, da je s tem priznal obstoj samostojnega slovenskega jezika, saj če bi bila slovenščina pa srbsčina eno in isto, bi se vendar ne bilo treba razburjati, ko so govorili Slovenci prav za prav »edinstven« jugoslovanski jezik.

Zdaj pa preživlja Andjelinovičev edinstveni jezik še hujsko preskušnjo. Z debelimi črkami se razburja »Narodni list« v zadnji številki, ker namerava izdati »Matice hrvatske« knjigo, ki hoče pokazati in dokazati, da sta srbsčina in hrvaščina dva jezika.

Nas se sicer ta spor glede samostojnega hrvaškega jezika neposredno ne tiče. In po našem mnenju se tudi Srbom ne tiče. Kajti če smo res demokratični, kakor hoče to biti tudi »Narodni list«, potem je to tako vprašanje, ki se tiče zgolj Hrvatov, in ti naj ga rešijo kakor vedo in znajo. Ugotovili bi samo nekaj dejstev.

Prvo dejstvo je, da se živi hrvaški jezik precej loči od srbsčine. Povzdig štokavskega narečja za knjižni jezik in poskusi sanjarskih ljudi, s privzemanjem hrvaškega jeziku tujih — posebno turških in grških — besedi in skladnje zabrisati te razločke, sta sicer za nekaj časa in za nekatere ljudi na zunaj napravila sliko, kakor da bi teh razločkov ne bilo. Toda bili so in v ljudski zavesti so živeli dalje. In zato je prišlo samo od sebe, ko se je začela uveljavljati volja hrvaškega ljudstva, da so ti razločki stopili v ospredje in da hočejo biti upoštevani.

Če kdo, tedaj ravno mi Slovenci razumemo ta boj hrvaškega naroda. Tudi pri nas so vodili jugosloveni in še vodijo boj zoper našo materinščino, deloma odkrito s tem, da če le morejo slovenščino zapostavljajo, da govore v družbi ljudi z juga neko spakedrano jugoslovensko volapükovščino, deloma pa prikrito s tem, da uvajajo v naš jezik srbske in hrvaške besede, in kar je še slabše, da z raznimi hrvaškimi germanizmi in celo s turškimi in arabskimi besedami, ki so jih privzeli in uvedli Hrvatje in Srbi, spodrivajo klene slovenske besede, ki so še povrh tudi slovanske, ki pa so se pri Srbih pod tujim vplivom zgubile.

mi je o vsem tem stalno poudarjal: »Pozabi in otreši se izvira svojega ponesrečenega in zavoženega življenja!« Povod za pričujoče pisanje so mi dale edino prošnje nekaterih revnih soborcev, ki se jim godi približno tako kakor meni. Daleč mi je, da bi šele sedaj, ko že dva in dvajset let po grobovih naših in nasprotnih v Radgoni palih junakov raste trava, ko so že sinovi Zeilhoferjevcev in Miklovcjev vojaki, želel postati nekaj, kar nisem bil. Toliko kot uvod v vednost morebitnim površnim bralcem, da mojih spominov in mene ne bi primerjali in istili z junaštvom in junaki, ki jih v nastopnem omenjam.

Kakor vsaka vojna ali bitka na svetu, je seveda morala tudi radgonska več let pozneje pri močnem štajerskem vinu, pa tudi v treznih glavah iz oportunitetnih razlogov roditi nekaj junakov, ki so se in se mogoče še danes naivnežem, najrajši pa nežnemu spolu in mlajšemu moškemu pokolenju, ki ni doživljajo vojno, širokoustijo z razlaganjem svojega umišljenega junaštva.

Znan mi je primer, ko je na nekem političnem ali politično-strokovnem sestanku ali shodu nekdo prepričan, da je nekakšen vodnik ali vodič naroda, kot primer za svoje narodu in državi izkazane in storjene zasluge razlagal na dolgo in široko svoja hrabra dela, ki jih je baje februarja 1. 1919. izvršil v bitki za Radgono. To se je zgodilo na shodu kakih 15 let po omenjenih bojih. Nevedni poslušalci so mu dolgo ploskali, ker jim ta junaška stran njegovih zaslug do tedaj še ni bila znana. In glej čudež. Val navdušenja in odobra-

Tudi na tem polju je treba začeti boj. Zahteva ga naša narodna samobitnost, naš ponos, naša samozavest. In po tem, na katero stran se bo kdo postavil, bomo ločili svobodne slovenske ljudi in hlapčevske nature.

Pošta in ustavna enakopravnost

Po ustavi je uradni jezik v naši državi srbsko-hrvaško-slovenski. To pomeni in more pomeniti v praksi samo, da je pač na Srbskem srbsčina, na Hrvaškem hrvaščina, na Slovenskem pa slovenščina uradni jezik, ker srbsko-hrvaško-slovenskega jezika ni.

To določilo se pa menda pošte ne tiče, ali vsaj pošta misli, da se je ne tiče. Zato naleplja na primer še zmeraj na pospešena pisma tiskovino »Hitno-Express«, »hitno« seveda v cirilici. Tako imamo v Sloveniji pri pošti na prvem mestu cirilske srbske, na drugem pa francoske besede, slovenskih pa sploh ne.

Slovenske pošte donajajo tretjino dohodkov vseh pošt v naši državi.

Vsem, ki Vam je obstoj neodvisnega, odločno našega, notranji naši koncentraciji služečega lista pri sreju, podprite nas z rednim plačevanjem naročnine!

Kaj pišejo listi

Potreba smotrnega izseljenskega delovanja

Pod tem naslovom beremo v »Slovenskem listu«, glasilu naših južnoameriških izselnikov, tele tehtne besede, ki bi si jih tudi v stari domovini lahko marsikdo k sreju vzel:

Nikakor ne more biti izseljenstvu koristno, če bi skušalo svoj razvoj in napredek nasloniti na katerisibodi svetovni ali verski nazor, ki je zastopan po tej ali oni stranki. V potrditev tega nam ni treba iskati pri drugih, pogledimo nazaj v našo lastno sicer kratko izseljensko življenje v južni Ameriki, pa bomo čisto dovoljno poučeni, koliko neprecenljive škode in zmede je prineslo takšno naziranje in delovanje našemu skupnemu izseljenskemu življenju in prav tako tudi posameznikom.

Bolgarska politika

Švicarski dnevnik »Neue Zürcher Zeitung« označuje takole namene in smernice bolgarske zunanje politike:

Bolgarija pripada k tako imenovanim revizionističnim državam, ki so od nekdanj simpatizirale s fašistično Italijo, ker so dobile v Rimu oporo za svoja prizadevanja. Dokler se

vanja, ki ga je bil iznajdljivi in junaški govornik deležen, se še ni polegel, ko eden izmed poslušalcev dvigne roko ter prosi za besedo. Govornika najprej vpraša po imenu. Govornik-junak, prepričan, da bo poslušalec, ki želi spregovoriti, njegovo nikdar in nikjer pokazano junaštvo in herojstvo izkazano narodu in domovini, kar na slepo potrdil in povečal, mu bleščočih oči imenuje svoje ime z dodatkom, da se gotovo poznata. In res je dotični zborovalec poznal govornika — saj je nekoč mislil, da postane njegov svak — in to tako dobro, da mu je pred vsemi zborovalci v obraz zabrusil, ter poslušalcem pojasnil, da je gospod govornik in junak v času glavnih in najnevarnejših radgonskih bojev, t. j. v oči med 3. in 4. februarjem 1919 vasoval pri njegovih sestri, ki jo je imel za svojo izvoljenko. Ko so v ranih jutranjih urah zapele številne strojnice in ročne granate, je ta junak skočil in zbežal od njegove sestre pod njeno posteljo. Celu družino, pri kateri se je to godilo, je pa milo prosil, da bi ga skrila in zatajila, da bi ga sovražniki ne izsledili. Šele proti enajsti uri dopoldne, ko je iz radgonskih ulic bil sovražnik že preganjan, se je skobacal ves spoten, zmučen in do smrti preplašen z visoko temperaturo, ki so jo v svetovni vojni nazivali »granatna vročina«, izpod postelje, ter se podal v vojašnico, kjer se je previdno pomešal med ostale bojevnike.

Imena oseb, kraja, organizacije, dnevni red in zaključek njenega shoda iz razumljivih razlogov ne morem povedati, ker ne želim postati oseben.

K U L T U R N I P R E G L E D

Iz ljubljanskega dramskega gledališča

Na dolgo smo še s poročili za štiri nove uprizoritve po Shakespearovem »Romeu in Juliji«. Med tem ko dnevniki lahko poročajo o premierah, pa so naša poročila pisana vselej na podlagi ene izmed repriz. Danes prinašamo poročilo o tretji, četrti in peti novi uprizoritvi, o Cankarjevem »Pohujanju v dolini šentflorjanski« pa bomo pisali prihodnjič.

Finžgarjeva ljudska drama
»Razvalina življenja«.

V zadnjih sezonah dajejo v ljubljanski drami vedno tudi po eno Finžgarjevo odsko delo. Letos je prišla na vrsto »Razvalina življenja«, ki se zdi od vseh Finžgarjevih ljudskih iger še najbolj blizu pravi drami, čeprav je tudi za njo še vedno najbolj točna oznaka: dramska zgodba. Zaplet ljudskih strasti res da s precejšnjo verjetnostjo in nujnostjo izhaja iz realistične podobe kmečkega življenja, razplet pa je v drami sami že nekoliko šibkeje utemeljen in bi bil prav lahko za nianso drugačen ali pa pomaknjen celo za eno ali dve dejanji naprej: celotna podoba bi prav nič ne izgubila, pridobila pa tudi ne. Za vzgojni pomen ljudske igre, za rahlo, nevsiljivo tendenco, ki je bistven del Finžgarjeve pisateljske narave, ni potrebno in je morda še bolje, da človeške strasti, ki so se zavozljale v dejanje, ne bruhajo v igri na dan z vso elementarno silo, ampak so podane z nekim umerjenim realizmom, ki ga krepi samo sočna kmečka govorica, prepojena z zdravim ljudsko modrostjo. Temu slogu se je skušala približati tudi režija Milana Skrbinška in je precej uspela, pomanjkljivosti pa so še vseeno velike in številne. Realistične kmečke postave, kakor je na primer žganjar Urh g. Cesarja, pijani kmet Sirk g. Kauklerja, Martin g. Severja, rejenka Tona g. Gabrijelčičeve, so igralsko dovolj polne in uspele, med tem ko je bila potovka ge. Rakarjeve nekoliko pretirana; Lenčka in Ferjan sta že v igri sami naslikana z malce bolj bledimi barvami, v igranju ge. Mire Danilove in g. Presetnika pa smo še bolj pogrešali kmečke krvi. Finžgarjev realizem se namreč močno loči od mešanega stiliziranega kmetstva Linhartove »Županove Micke«. Najhujša napaka, ki skozi ves večer vztrajno podira dober vtis o igri posameznikov in celote, pa je nemogoč govor igrancev, in to vseh brez izjeme. Čistega narečja si na našem odru sploh ne moremo misliti, toda Finžgarjeva igra je napisana vendar v knjižni slovenščini, na odru bi bilo treba črko oživiti in ji dati domač zvok, v ustih naših igralcev pa zveni tisto, kar naj bi bilo živ, domač jezik, vedno prisiljeno in tuje. To se ponavlja iz leta v leto, od igre do igre. Če izkaziš Finžgarjev krepki gorenjski kmečki jezik, si ukradel njegovemu realizmu del njegovega bistva. Naše narodno gledališče mora gojiti tudi ljudsko igro in sicer z največjo skrbjo in ljubeznijo, brez najmanjše površnosti. Vprašanje živega odrskega jezika v takih igrah pa je tako važno, da bi bilo moralo biti že zdavnaj vsaj približno zadovoljivo rešeno, pa naj bi to stalo naš igralski zbor še toliko in še tako posebnega truda.

Schillerjeva žaloigra
»Kovarstvo in ljubezen«.

Po vsem Shakespearu, kar ga je šlo v povojnih letih čez deske našega gledališča, ne more biti Schiller za nas več tak klasik, kakor je bil nekda. O tem dovolj jasno govori tudi letošnja uprizoritev »Kovarstva in ljubezni« sama, tudi če ne bi bila prišla v repertoarju na vrsto tako kmalu za Shakespearom, kakor se je to slučajno zgodilo letos. »Kovarstva in ljubezni« danes ne moremo več občutiti kot pristno tragedijo. V tej drami je več ganljivosti kakor pa pravega tragičnega občutja. Tako se zdi, kakor da stari skovani slovenski izraz žaloigra, ki ga je dal dramaturg morda nalašč morda slučajno tiskati namesto udomačene tučke, ki ima točno opredeljen pomen, v podnaslov na lepaku, že nekoliko označuje bistvo Schillerjeve dramske umetnosti, tisto bistvo, ki ga je Schiller sam precej točno začutil, ko se je imenoval sentimentalno-političnega pesnika. V svojih dramah Schiller vedno znova ilustrira in parafrizira neka splošnoveljavna etična načela, ki jim zna dati neko revolucionarno barvo in

jih dokaj dobro zaplesti v dramske konfliktne. Za vsem moralnim patosom, za vso ganljivostjo pa utripuje nekje na dnu vendarle elementarno življenje, borba za svobodno in plemenito človečnost, kar dokazuje, da je bil Schiller takrat, ko je to dramo pisal, mlad, kakor govore po drugi strani o njegovi mladosti tudi oblikovne nedognanosti v zgradbi, saj niti Ferdinandova in Luizina smrt ni toliko dramsko nujen kakor sentimentalno učinkovit konec.

Režija Petra Malca je pravilno poudarila revolucionarno borbenost za svobodo človeškega dostojanstva, ki je najznačilnejša črta vseh Schillerjevih dram od »Razbojnikov« do »Viljema Tella« in zaradi katere more tudi »Kovarstvo in ljubezen« še danes doseči svoj uspeh. Celotna odrska podoba je bila dovolj prepričevalna in na splošno neprisliljeno učinkovita. Režija je razodevala tudi pravi smisel za veren historičen stil, ki je za odrsko učinkovitost takih dram odločilnega pomena. Pri nekaterih igralcih pa je bila ta pažnja na stil premajhna. G. Jan je podal Ferdinandu z njemu lastnim mladostnim elanom, ki prehaja tu in tam že v maniro. Luiza ge. Levarjeve je bila premalo doživeta, njena igra je vse preveč samo zunanja in včasih celo prisiljena. Najbolj se je njena nemoč pokazala ob pisanju pisma, to je v tisti sceni, kjer je g. Sever kot spletkarski tajnik Wurm pokazal tako dozorelo in dognano, globoko igranje, kakor nihče od sodelujočih razen g. Levarja, čigar predsednik pl. Walter je bil v resnici izvrsten. Oba ta dva igralca sta poleg g. Skrbinška v epizodni vlogi knezovega komornega sluga edina zadela stil igre. Tega ni znala dati ne ga. Boltar-Ukmarjeva v problematični vlogi knezove ljubimke lady Milfordove, ne g. Gregorin kot Luizin oče godbenik Miller, ne ga. P. Juvanova v vlogi njegove žene. Najmanj pa je ugajal pravemu okusu g. Peček kot dvorni maršal pl. Kalb, ker se ni zavedal niti od daleč, da se v klasični žaloigri nobena še tako karikaturni podobna vloga ne sme podajati z odvratnim in cenenim operetnim igranjem. Prepričani smo, da bi uprizoritev mnogo pridobila, če bi to vlogo dali drugemu igralcu. Ko bi bilo odstranjeno to najhujše neskladje, bi mogli biti kljub nekaterim pomanjkljivostim, ki smo jih našli, z uprizoritvijo v splošnem precej zadovoljni.

Gogoljev »Revizor«.

Kot peta premiera je bil uvrščen v letošnji spored Gogoljev »Revizor« v režiji dr. Bratka Krefta, o kateri je bilo mogoče že ob lanskih predstavah dobiti precej jasn občutek, da je to eden največjih režijskih uspehov pretekle sezone na naših deskah, in to kljub vsem neugodnim okoliščinam, ki so spremljale lansko uprizoritev in zaradi katerih je delo prišlo na oder takorekoč šele ob zatonu sezone, ko je zunanji blesk, ki ga je dala šestovi uprizoritvi »Hamleta« Rogozovo gostovanje, nekako zasenčil vse ostalo. Samo na premieri je lani dovolj polno zaživela skladna ubranost vseh sodelujočih z osnovno zamisljivo režijo, čeprav je moral namesto težko obolelega g. Daneša v naglici prevzeti glavno vlogo g. Jan. Ko pa je kasneje še g. Cesarja moral zamenjati gost Markovič, je bila skladna celota malo manj kot čisto ubita. Igralski format, kakršnega je dal g. Markovič svojemu mestnemu poglavarju je bil res velik, hkrati pa tudi že sam v sebi tako razbit, mnogo preveč sloneč na slučajni improvizaciji, da je mogel na vso ostalo igro vplivati samo še razkrajalno. Letošnja uprizoritev, v kateri igra poglavarja spet g. Cesar, se je vrnila k prvotni ubrani igri in je na nekaterih mestih celo še nekoliko napredovala, zlasti v skupinski igri, pa tudi posamezne postave so dosegle tu in tam večjo dognanost. Karakterna in situacijska komika, ki se v tej Gogoljevi mojstrovini tako enakovredno prepletata, kakor v malokateri drugi komediji, je našla v naših igralcih dostojne in močne interprete v individualni in skupinski igri. Predvsem je treba omeniti markatno postavu Cesarjevega mestnega poglavarja, ki se mu dostojno pridružujejo ostro oblikovani Skrbinškov sodnik Ljapkin - Tjapkin, z nedosegljivo komiko podani Lipahov oskrbnik dobrodelnih zavodov Artemij Filipovič Zemljanika, Drenovčev šolski nadzornik Luka Lukič, celo Pečkov poštar je

bil sprejemljiv, manj sta zadovoljila Severjev Bobčinskij in Novakov Dobčinskij; tudi obe ženski vlogi poglavarjeve žene in hčere, ki sta ju igrali ga. Nablocka in ga. Levarjeva, bi se dali še dvigniti. Na drugi strani pa je mogoče dati Kraljevemu Osipu vse priznanje. Tudi Hlestakov, navidezni revizor, g. Daneša osvaja in potegne s svojo zrelo igro za seboj, da skoraj pozabi Gogoljevo zahtevo, naj bo Hlestakov »mlad človek kakih tri in dvajsetih let, slok, sultinat«. Težišče njegove igre je v podajanju pretkanosti, s katero kakor v usodni predanosti zapleta dejanje, čeprav sluti za tem katastrofo, tragedijo. V tem je nekaj tipično gogoljevskega, kar diha sicer iz vse režije, najbolj pa iz igranja g. Daneša in g. Cesarja, ki sta najgloblje doumela in najbolj verno tolmačila tisto notranjo težo in etični smisel, ki daje tej Gogoljevi umetni nesmrtnost, tisto kar je dramaturg Josip Vidmar v »Gledališkem listu« izrazil z besedami: »Ustvaril je komedijo iz resničnosti in smeja, da se smeješ življenju, nad čigar bednostjo se končno zgroziš. Kaj more komedija dati višjega in globljega?»

S ponovno uvrstitvijo v redni gledališki repertoar je mogla ta svetovno pomembna Gogoljeva komedija šele letos polno zaživeti na našem odru. Odveč bi bilo še enkrat posebej poudarjati, da je to v prvi vrsti zasluga izredno uspele režije dr. Bratka Krefta, ki je zelo dobro zadel osnovni ton gogoljevske komike in mu dal skladno realistično odsko podobo brez hlastanja za praznimi teatraličnimi efekti. Režiserjevo delo je uspešno dopolnila tudi inscenacija ing. arch. Franza, zlasti scena poglavarjevega salona se s svojo okusno ekonomičnostjo zelo prilega slogu režije, ki je pravi gogoljevski realizem. V. L. N.

Jezikovni kotiček

»Urša Plutova« je neumrljiva. Še celo slavisti pišejo n. pr.: »kjer se je dalo uzi-vati njeno krasoto« (Lah, Knjiga spominov, I., str. 42.) in »kako bi se dalo spolniti propagando« (str. 49.) — pravilno je le: dala ... krasota; dala ... propaganda. Neki obrtnik piše prav tako: »tako se ga laže potaji« (Melc, Skozi Sibirijo, II., 133) — prav: tako ga laže potajiš (potajimo) ali pa: tako ga je laže potajiti (glej Breznika, Slov. slovnica, 4. izdaja, § 262.) — V Lahovi knjigi bereš: »pozivlja k sovražnostim« (str. 90.) — prav: pozivlje (kakor: dremlje, koplje), ali poziva (kakor: kopa). Mnogi zamenjujejo glagola zavedati, zavesti (= zapeljati) in zavem se, zavedati se (greha, krivice i. dr.); opisni deležnik prvega je: zavedel, zavedla, drugega pa zavedel, zavedela. Muc piše (str. 175.): »preden se je brodovje utegnulo zavesti, kaj se je zgodilo« in »ker se moštvo niti zavesti ni moglo« — prav: zavedati (v obeh stavkih); podobno: »smo se šele zavedli, kakšni smo« — prav: zavedeli (I. del, stran 60.) — Na str. 183. II. dela: »mislil so se strnjevale« — prav: strinjale, II. 99: »Sibirijak razstopi sneg« — prav: raztopi. 110. in 111.: »izprazneva steklenico« — prav: izprazniva (po IV. vrsti, kakor hranim, hlinim, branim).

Iz Lahove »Knjige spominov«, I.: na 17. strani: »vstopila sva pri stranskih vratih« (germanizem) — slov.: skoz stranska vrata (nemško pa: bei der Hintertür hinaus!) — 28: tako izgleda to mesto« (germanizem: sieht aus!) — slov.: takšno je (na pogled). — 45: »kar prihaja iz Balkana« — prav: z B. (ker odgovarjamo na vprašanje: kje na Balkanu). — 29: zadej — prav: zada; slavist mora pač vedeti, da so pri-slovi s končnico -aj (v narečju: ej) rodil-niki s pritaknjem -j: spredaj, spodaj, včera, jutraj, zdavnaj, zgodaj... iz: s preda, s poda, večera, z jutra, z davna, z goda itd. — Na str. 25. beremo: »za polovično vožnjo« — logično je pa le: za pol-voznino. 38: kolekovati — prav: kolkovati (češkega izvora kakor samostalnik kolek, kolka — ne koleka). ABC

Vročje je ljubil svojo deželo, ker je bila njegova domovina, in še nekoliko bolj, ker je bila svobodna.

Abraham Lincoln v spomin nekemu pokojniku.

Urednik in izdajatelj: Vitko Musek, Ljubljana.

Vljudno vabimo vse tiste, ki smo jim pošiljali list na ogled, da se uvrstijo med naše naročnike, v nasprotnem primeru pa jih prosimo, da nam list vrnejo

Blaginja v miru in
demokracija

Ob razorožitvi norveškega ljudstva podarja švicarski dnevnik »National-Zeitung« čut sorodnosti, ki veže Švico s skandinavskimi državami. V nasprotju z državami Vzhoda in Balkana, ki so ji daleč po svojem političnem mišljenju in nravnosti, so razvile skandinavske države podobne občestvene in kulturne vzore. Dalje piše list o njih:

Čeprav nimajo kolonij, so vendar dosegli visoko ljudsko blaginjo. S tem so dokazali, da ni treba izkoriščati druge dežele za pridobitev dostojnih življenjskih pogojev lastnemu ljudstvu. Po kulturnem, zraven tudi še po športnem delu spadajo severni narodi kljub svojemu majhnemu številu med vodeče narode sveta. Povrh se je posrečilo premaganje uboštva, kakor v Švici, tudi v Skandinaviji v razmeroma višji meri kakor kjerkoli na svetu.

Nič manjši junak je devet ali deset let po bojih postal neki drugi dolgozejičnej, ki je po končani društveni prireditvi, ki ji je sledila prosta zabava, navzoči mladini v vseh podrobnostih razlagal, kako je zaradi tega, ker je bil Zeilhofer ranjen, on potem prevzel vsa bremena vodstva radgonskih bojev na svoja junaška pleča, ter jih zmagovito končal. Ljudje, ki poznajo ves razvoj in jim je povrh še znano, da je ta psevdopoveljnik junak zapustil vojašniško zidovje šele, ko nas je obiskala francoska vojaška misija in da sploh ni nikjer ničesar vodil ali organiziral, za kar sploh ni imel sposobnosti, se vsem takim marnjam, ki so bile, so in bodo po vseh vojnah neizogiben pojav, s tihim obžalovanjem smejejo. Človeške slabosti so bile, so in ostanejo.

Po dejanjih in uspehih se sodi.

Omenil sem že, da so pričujoči sestavki spomini na moje doživljanje. Dogodke opisujem iz spomina ter iz lastnih vidikov. Opisujem torej svoje osebne spomine, tudi če posegam v širši krog dogajanj. V mnenju da vojaškogodovinska vrednost sestavkov ne bo trpela, če dodam še mnenja naših in sovražnih vojakov ter tudi prebivalcev, kakor so se po bojih o meni izražali. To kar bom povedal, se naj ne šteje kot kakšno povzdigovanje samega sebe, temveč kot nauk in zgled, ki potrjuje prastaro pravilo, da so vedno in povsod le vidni dokazi merilo za ocenitev vsakega prizadevanja, pa naj si bo v vojaškem ali političnem življenju. Najbolj je to videti v politiki. Če so politiki za svoj narod kaj vidnega dosegli, so se brez ozira na vse druge okolnosti lahko uveljavili. Kjer pa to ni bilo mogoče, so ostali seveda neopaženi ter so svoje vloge hitro doigrali. (Sledi.)

stala obilica napetosti, sporov, trpljenja in uboštva, toda iz trpljenja in boja je nastalo tu spoznanje, lepota in neminljiva modrost, ker ni kakor v Sparti država požrla človeka, ampak je človek, celo propadajoč, slavil zmago nad njo. Atene so pregnale Aristida in Temistokleja, ki sta jih rešila, otožile so Anaksagorasu brezboštva in usmrtili Sokrata. Toda vsi ti so nesli njihovo slavo skozi stoletja, ker se niso podvrgli in svojih osebnosti niso žrtvovali, svojega spoznanja ne zatajili, svoje vesti ne pošilili. S tem so ustvarili za vse čase primer, ki ni mogel propasti in ob katerem so se mogli v najtemnejših časih Evrope drugi samotni, pregnani in žrtvovani vzravnati. Od Temistokleja se čuti opravičenega vsak pregnani in izobčeni domoljub in bojevnik za svobodo, od Sokrata vsak, ki je preganjan zaradi vesti. In ker ni nič na svetu tako močno kakor človeški zgled, smemo tako verjeti in upati, da ta plamen, nekoč pri-

žgan, v Evropi ne bo nikoli popolnoma ugasnil. Če bi se to zgodilo, bi bila usoda Evrope zapečaten. Pasti bi morala nazaj v brezpomembnost majhnega in revnega azijskega polotoka, iz katere jo je nekoč dvignila atenska svoboda.

Mi, ki doživljamo najtemnejše čase, ki moramo gledati, kako država, ki je stoletja odločala in vodila v Evropi in predstavljala v sebi od Aten začetno izročilo človeške svobode, kakor danes Francija, prav podobna atenski demokraciji v notranjem razpadu in zunanji slabosti, podlega in zatajuje sama sebe, mi se tolažimo z atenskim izkustvom, da duhovno delo ne poginja, da traja njen vpliv daleč čez državni propad, in da je nesmrtna država, ki je naredila tako velike stvari za človeštvo. Hkratu nam je pa dana taka državna usoda, da se zavemo, kje naj iščemo vzroke njene veličine in propada.

Z A P I S K I

O moralni odgovornosti priporočanja

Nedavno je »Slovenija« prinesla kratek sestavek o »Tetki Protekciji«. Res je, da se je priporočanje v našem javnem življenju tako razširilo in tako utrdilo, da menda sploh ni nobeno mesto več zasedeno brez mnogokratnih priporočil. Ni pa nikjer rečeno, da mora biti vsako priporočilo graje ali celo obsodbe vredno. Tisti, ki odloča o oddajanju posameznih služb in mest, ne more poznati sposobnosti in priporočljivosti vseh, ki se za mesta potegujejo, in je torej navezan na informacije in priporočila. Če bi dotični, ki priporočajo, ne nasvetujejo, prošnje za službe pošteni priporočali in informirali, bi bilo to celo koristno in zaslužno. Če bi se vsak pri prošnjah zavedal tega, da je odgovoren za to, kakega človeka priporoča, bi bilo to čisto v redu. Korupcija obstoji v tem, da se pri nas priporočevalci ali protektorji niti najmanj ne zavedajo kake moralne odgovornosti priporočanja. Na to se gleda samo z gledišča dobrote. Če si s kom znan, če si celo že z njim skupaj izpil par četrtink vina, zakaj ga ne bi priporočil, saj to nič ne stane. Ali je dotični res sposoben, ali je pošten, ali bi ga ti sam sploh upal vzeti v službo in mu izročiti kake odgovornost, na to prijazni priporočevalci niti ne mislijo. Prav posebno odgovornost bi morala čutiti glede tega politična stranka, ta jo pa najmanj čuti. Za stranko, ne mislim pri tem kake posebne stranke, ampak vsako stranko, je odločilno samo, ali je dotični pripadnik stranke ali ne. Strankarska legitimacija je obenem potrdilo za vse sposobnosti in za vse kakovosti in druge pogoje, ki jih stavi služba. Nasprotno — strankino priporočilo gre celo tako daleč, da se šteje kot dolžnost stranke, da se mesto, ki ga želi prošnjik, ustvari, ako ga ni. Prav posebno so usmiljenja vredne nekatere ustanove, o katerih vedno misli vladajoča stranka, da so za to tukaj, da so v takih primerih na razpolago.

Ze svoje dni je rajni dr. J. Ev. Krek pripovedoval, da misli napisati razpravo o moralni odgovornosti priporočanja; taka razprava bi danes ne bila prav nič manj aktualna, ker je splošno razširjeno prepričanje, da ne spada priporočanje med dejanja, ki bi bila sploh z moralno v kaki zvezi. Zgodilo se je pred nekaj leti, da je ugleden podeželski duhovnik priporočal za neko službo moža, proti kateremu je pozneje, ker je res dotični službo dobil, protestirala cela dekanijska konferenca sosednje dekanije. Ko je bil dotični duhovnik vprašan, kako je mogel takega moža priporočiti, je odgovoril preprosto, da ga je priporočil zato, ker se ga je hotel iz svoje fare iznebiti.

Naj se ločijo računi!

»Hrvatski dnevnik« obzalaže, da ni naša statistika tako urejena, kakor bi odgovarjala stvarnim potrebam. Tako ne daje ta statistika na primer pri železnicah potrebnih podatkov, iz katerih bi bilo videti, katera proge v državi se sploščajo in katera ne, da bi se mogel na podlagi teh podatkov železniški promet smotrno in gospodarsko urediti. »Hrvatski dnevnik« opozarja dalje, koliko je bilo v preteklih letih mater pri graditvi železnic v Srbiji. Stotine milijonov so veljale, narejene proge pa so

vredne komaj nekaj deset milijonov. Pregled železniškega knjigovodstva naj bi pokazal, kam so šli vsi ti milijoni. Centralizem je pač od prvega dne gledal, da zabiše vse pokrajinske sledove tako pri dohodkih kakor pri izdatkih.

Naši bralci niso prav nič novega izvedeli iz teh navedb. Centralizem, jugoslovski centralizem, je delal in moral delati tako, če se je hotel obdržati. Kajti resnica in stvarni računi bi pokazali, na kako trhlili nogah stoji, pokazali bi posebno, kako so bile slovenske in hrvaške dežele izkoriščane v prilog drugih, kratko in malo, pokazale bi bile, kakšna je tista znamenita nacionalna enakopravnost v praksi. In take številke bi bile utegnile povzročiti, da bi se bili začeli majati najbolj neomajni pripadniki centralističnih strank med Slovenci in Hrvati, pokazale bi bile, da ni jugoslovenstvo drugega kakor velikosrbstvo, ki bi hotelo Slovence in Hrvate gospodarsko uničiti, da si jih potem še narodno prienači.

Po sporazumu, ki so ga sklenili Hrvatje s sedanjim vladnim predsednikom, je zapihal nov veter. Počasi prihaja le enakopravnost do veljave, zelo počasi, kajti nacionalno jugoslovenstvo je še zmeraj na delu, in naše nesposobno vodstvo ga pri tem dejansko komaj kaj ovira. Opozorili bi samo na to, da se ne samo pri železnicah, ampak tudi pri pošti, posebno pri Poštni hranilnici, pri Narodni in Hipotekarni banki še zmeraj ne vodijo ločeni računi.

Taka stroga ločitev pa je eden izmed osnovnih pogojev za ozdravitev razmer v naši državi in s tem za ozdravitev države sploh. Kdor dela torej zoper tako ločitev, dela zoper državo samo, ker slabi njeno odporno moč.

Ošlak Ferdinand:

Spomini na osvobodilne boje za Štajersko in Koreško v letih 1918-1920

(Nadaljevanje.)

Med boji februarja 1. 1919. so naše postarice brez ozira na pokanje strojnice, pušk, ročnih granat in topov v sredi vsega tega v poštnem poslopiju, ki je stalo blizu Pistorjeve vojašnice, t. j. v sredini mesta, in sredi bojev opravljale predvsem telefonsko in brzojavno službo, kolikor nam je bila potrebna in kolikor je telefonski in brzojavni vod med operacijami bil v naših rokah. Če povem, da je večina radgonskih žensk v dnevnih naših bojov bila po raznih skrivališčih v kletah itd., medtem ko so naše poštnice uslužbenke ves ta čas vršile službo pri svojih aparatih brez ozira na nevarnosti, ki so jim bile izpostavljene, ne morem mimo ugotovitve, da niso vse to storile zgolj zaradi uradne dolžnosti, temveč da je tudi tukaj bilo precej poguma in hrabrosti, ki so jo pokazale.

Dolga leta po bitki v Radgoni so postali radgonski junaki.

Poudarjam, da sem vseh dvaindvajset let molčal o vsem, kar je bilo v Radgoni. Težki življenjski križ, ki sem ga ravno zaradi svoje prostovoljne vojaške službe pozneje moral nositi po raznih sodobnih Kalvarijah in Oljskih gorah in se še danes v velik meri drži mojega težko preskušenega in v kljub vsemu nezlomljivega hrbita,

Za nas Slovence pa bi bila taka ločitev še prav posebno važna, vse bolj kakor za Hrvate, kajti ravno hrvaške železnice so na primer precej manj donosne kakor naše. Na drugi strani pa je naše poljedelstvo pasivno. Zato je pogoj našega gospodarskega obstanka, da dobimo vsaj tiste pango svojega gospodarstva v roke, ki nekaj nesejo.

Hrvaški boj za jezikovno samobitnost

»Narodni list«, jugoslovski tednik, urejuje dr. Andjelinović, to je tisti jugosloven, ki se je razburjal, ker so nekoč Slovenci govorili med seboj slovenski. On namreč slovensčine ne razume, pa je hotel, da bi govorili Slovenci med seboj srbski. Za njegovo umsko raven pa je vsekar dovolj značilno, da je s tem priznal obstoj samostojnega slovenskega jezika, saj če bi bila slovensčina pa srbsčina eno in isto, bi se vendar ne bilo treba razburjati, ko so govorili Slovenci prav za prav »edinstveni« jugoslovski jezik.

Zdaj pa preživlja Andjelinovićev edinstveni jezik še hušjo preskušnjo. Z debelimi črkami se razburja »Narodni list« v zadnji številki, ker namerava izdati »Matice hrvaška« knjigo, ki hoče pokazati in dokazati, da sta srbsčina in hrvaščina dva jezika.

Nas se sicer ta spor glede samostojnega hrvaškega jezika neposredno ne tiče. In po našem mnenju se tudi Srbov ne tiče. Kajti če smo res demokratični, kakor hoče to biti tudi »Narodni list«, potem je to tako vprašanje, ki se tiče zgolj Hrvatov, in ti naj ga rešijo kakor vedo in znajo. Ugotovili bi samo nekaj dejstev.

Prvo dejstvo je, da se živi hrvaški jezik precej loči od srbsčine. Povzdig stokavskega narečja za knjižni jezik in poskusi sanjarskih ljudi, s privzemanjem hrvaškemu jeziku tujih — posebno turških in grških — besedi in skladnje zabrisati te razločke, sta sicer za nekaj časa in za nekatere ljudi na zunaj napravila sliko, kakor da bi teh razločkov ne bilo. Toda bili so in v ljudski zavesti so živeli dalje. In zato je prišlo samo od sebe, ko se je začela uveljavljati volja hrvaškega ljudstva, da so ti razločki stopili v ospredje in da hočejo biti upoštevani.

Če kdo, tedaj ravno mi Slovenci razumemo ta boj hrvaškega naroda. Tudi pri nas so vodili jugoslovenci in še vodijo boj zoper našo materinščino, deloma odkrito s tem, da če le morejo slovensčino zapostavljajo, da govore v družbi ljudi z juga neko spakedrano jugoslovensko volapükovščino, deloma pa prikrito s tem, da uvajajo v naš jezik srbske in hrvaške besede, in kar je še slabše, da z raznimi hrvaškimi germanizmi in celo s turškimi in arabskimi besedami, ki so jih privzeli in uvedli Hrvatje in Srbi, spodrivajo klene slovenske besede, ki so še povrh tudi slovanske, ki pa so se pri Srbih pod tujim vplivom zgubile.

mi je o vsem tem stalno poudarjal: »Pozabi in otresi se izvira svojega ponesrečenega in zavoženega življenja!« Povod za pričujoče pisanje so mi dale edino prošnje nekaterih revnih soborcev, ki se jim godi približno tako kakor meni. Daleč mi je, da bi šele sedaj, ko že dva in dvajset let po grobovih naših in nasprotnih v Radgoni palih junakov raste trava, ko so že sinovi Zeilhoferjevcev in Miklovcev vojaki, žele postati nekaj, kar nisem bil. Toliko kot uvod v vednost morebitnim površnim bralcem, da mojih spominov in mene ne bi primerjali in istili z junaštvom in junaki, ki jih v nastopnem omenjam.

Kakor vsaka vojna ali bitka na svetu, je seveda morala tudi radgonska več let pozneje pri močnem štajerskem vinu, pa tudi v treznih glavah iz oportunističnih razlogov roditi nekaj junakov, ki so se in se mogoče še danes naivnežem, najrajši pa nežnemu spolu in mlajšemu moškemu pokolenju, ki ni doživljajo vojno, širokoustijo z razlaganjem svojega umišljenega junaštva.

Znan mi je primer, ko je na nekem političnem ali politično-strokovnem sestanku ali shodu nekdo prepričan, da je nekakšen vodnik ali vodič naroda, kot primer za svoje narodu in državi izkazane in storjene zasluge razlagal na dolgo in široko svoja hrabra dela, ki jih je bajte februarja 1. 1919. izvršil v bitki za Radgono. To se je zgodilo na shodu kakih 15 let po omenjenih bojih. Nevedni poslušalci so mu dolgo ploskali, ker jim ta junaška stran njegovih zaslug do tedaj še ni bila znana. In glej čudež. Val navdušenja in odobra-

Tudi na tem polju je treba začeti boj. Zahteva ga naša narodna samobitnost, naš ponos, naša samozavest. In po tem, na katero stran se bo kdo postavil, bomo ločili svobodne slovenske ljudi in hlapčevske nature.

Pošta in ustavna enakopravnost

Po ustavi je uradni jezik v naši državi srbsko-hrvaško-slovenski. To pomeni in more pomeniti v praksi samo, da je pač na Srbskem srbsčina, na Hrvaškem hrvaščina, na Slovenskem pa slovensčina uradni jezik, ker srbsko-hrvaško-slovenskega jezika ni.

To določilo se pa menda pošte ne tiče, ali vsaj pošta misli, da se je ne tiče. Zato naleplja na primer še zmeraj na pospešena pisma tiskovino »Hitno-Express«, »hitno« seveda v cirilici. Tako imamo v Sloveniji pri pošti na prvem mestu cirilske srbske, na drugem pa francoske besede, slovenskih pa sploh ne.

Slovenske pošte donajajo tretjino dohodkov vseh pošt v naši državi.

Novodoben oglas

V »Volksstimme« beremo takšenle oglas, ki ga prinaša nemški list:

Nemška deklica želi postati mati otroka, čigar oče je nemški vojak, ki se bojuje za narodni socializem.

Kaj pišejo listi

Potreba smotrnega izseljenskega delovanja

Pod tem naslovom beremo v »Slovenskem listu«, glasilu naših južnoameriških izseljencev, tele tehtne besede, ki bi si jih tudi v stari domovini lahko marsikdo k sreči vzel:

Nikakor ne more biti izseljenstvu koristno, če bi skušalo svoj razvoj in napredek nastoliti na katerisibodi svetovni ali verski nazor, ki je zastopan po tej ali oni stranki. V potrditev tega nam ni treba iskati pri drugih, pogledimo nazaj v našo lastno sicer kratko izseljensko življenje v južni Ameriki, pa bomo čisto dovoljno poučeni, koliko neprecenljive škode in zmede je prineslo takšno naziranje in delovanje našemu skupnemu izseljenskemu življenju in prav tako tudi posameznikom.

Bolgarska politika

Švicarski dnevnik »Neue Zürcher Zeitung« označuje takole namene in smernice bolgarske zunanje politike:

Bolgarija pripada k tako imenovanim revizionističnim državam, ki so od nekaj simpatizirale s fašistično Italijo, ker so dobile v Rimu oporo za svoja prizadevanja. Dokler se

vanja, ki ga je bil iznajdljivi in junaški govornik deležen, se še ni polegel, ko eden izmed poslušalcev dvigne roko ter prosi za besedo. Govornika najprej vpraša po imenu. Govornik-junak, prepričan, da bo poslušalec, ki želi spregovoriti, njegovo nikdar in nikjer pokazano junaštvo in herojstvo izkazano narodu in domovini, kar na slepo potrdil in povečal, mu bleščočih očii imenuje svoje ime z dodatkom, da se gotovo poznata. In res je dotični zborovalec poznal govornika — saj je nekoč mislil, da postane njegov svak — in to tako dobro, da mu je pred vsemi zborovalci v obraz zabrusil, ter poslušalcem pojasnil, da je gospod govornik in junak v času glavnih in najnevarnejših radgonskih bojov, t. j. v oči med 3. in 4. februarjem 1919 vasoval pri njegovi sestri, ki jo je imel za svojo izvoljenko. Ko so v ranih jutranjih urah zapele številne strojnice in ročne granate, je ta junak skočil in zbežal od njegove sestree pod njeno posteljo. Celo družino, pri kateri se je to godilo, je pa milo prosil, da bi ga skrila in zatajila, da bi ga sovražniki ne izsledili. Šele proti enajsti uri dopoldne, ko je iz radgonskih ulic bil sovražnik že pregnan, se je skobacal ves spoten, zmučen in do smrti preplašen z visoko temperaturo, ki so jo v svetovni vojni nazivali »granatna vročina«, izpod postelje, ter se podal v vojašnico, kjer se je previdno pomešal med ostale bojevnike.

Imena oseb, kraja, organizacije, dnevnika in zaključek njenega shoda iz razumljivih razlogov ne morem povedati, ker ne želim postati osebni.

KULTURNI PREGLED

Iz ljubljanskega dramskega gledališča

ni Italija udeleževala vojne, ni bilo treba stopiti zemljepisno in politično osamljeni Bolgariji iz svojega nevtralnega stališča. Revizijsko stališče je sicer ločilo Bolgarijo od njenih sosedov in zahodnih sil; vendar jim pa ni bila sovražna, in že obstoječe prijateljstvo z Nemčijo se ni razvijalo v oblikah, ki bi bile mogle nasprotnike Nemčije močno vznemirjati. Vstop Italije v vojno, polom Francije in naraščajoči ugled nemške vojaške moči na jugovzhodu pa so pospeševali Nemcem prijazno razpoloženje na Bolgarskem v taki meri, da ni moglo biti nobenega dvoma več, da gre dežela nevzdružno v tabori osnih sil. Pot ministrskega predsednika Tilova in zunanjega ministra Popova na Obersalzberg, da bi si tam zagotovila nemško pomoč za povrnitev južne Dobrudže, je dokazal popolnoma, da noče Bolgarija zamuditi stika s silami osi in da hoče poslej staviti vse na nemško karto. Poslej tekmuje Bolgarija z drugimi državami, da se kaže ustrežljivo Berlinu in Rimu.

Kljub Nemcem prijazni struji in propagandi pa upira bolgarsko ljudstvo oči prav za prav bolj v Moskvo kakor v Berlin. Nekaj berlinski poročevalski urad je pred kratkim razglasil sestavek moskovske »Krasne zvezde«, v katerem je bilo rečeno, da je dobila Nemčija od Rusov proste roke na Balkanu in da so se odpovedali Sovjeti slehernemu vplivu v južno-vzhodni Evropi. Moskva je odgovorila na to poročilo z odtičnim preklencem; sestavek da je izrazil samo osebno mnenje pisca, in razen tega je bil priobčen zaradi nesporazuma... Ker so naredila nemška krdela pregrado med Rusi v Besarabiji in Bolgariji v južni Dobrudži — razen če bi pripravljala izselitev Nemcev iz severne Dobrudže, kjer živi močna bolgarska manjšina, tudi prehod tega ozemlja k Bolgariji, s čimer bi bila postavljena bolgarsko-ruska meja — je le težko mogoče dognati, če Rusija res noče iti na Balkan še naprej. Morske ožine so vprašanje zase.

Bolgarski vladi je ta rusofska struja v lastni deželi dobra znana. Zdi se pa, da hoče iti naprej po poti, na katero je stopila v vožnjo v Salzburg. Pozornost vzbuja, da je odpoval prav v teh dneh poljedelski minister Bagrijanov za več dni v Nemčijo... V več bolgarskih mestih so preimenovali glavne ceste na imena državnikov osnih sil; podobno znamenje je podeljevanje lastnih meščanov in številnih redov.

Blaginja v miru in demokracija

Ob razorožitvi norveškega ljudstva ponudarja švicarski dnevnik »National-Zeitung« čut sorodnosti, ki veže Švico s skandinavskimi državami. V nasprotju z državami Vzhoda in Balkana, ki so ji daleč po svojem političnem mišljenju in npravnosti, so razvile skandinavske države podobne občestvene in kulturne vzore. Dalje piše list o njih:

Čeprav nimajo kolonij, so vendar dosegli visoko ljudsko blaginjo. S tem so dokazali, da ni treba izkoriščati druge dežele za pridobitev dostojnih življenjskih pogojev lastnemu ljudstvu. Po kulturnem, zraven tudi še po športnem delu spadajo severni narodi kljub svojemu majhnemu številu med vodeče narode sveta. Povrh se je posrečilo premaganje ubošva, kakor v Švici, tudi v Skandinaviji v razmeroma višji meri kakor kjerkoli na svetu.

Nič manjši junak je devet ali deset let po bojih postal neki drugi dolgojezičnež, ki je po končani društveni prireditvi, ki ji je sledila prosta zabava, navzoči mladini v vseh podrobnostih razlagal, kako je zaradi tega, ker je bil Zeilhofer ranjen, on potem prevzel vsa bremena vodstva radgonskih bojev na svoja junaška pleča, ter jih zmagovito končal. Ljudje, ki poznajo ves razvoj in jim je povrh še znano, da je ta psevdopoveljnik junak zapustil vojašniško zidovje šele, ko nas je obiskala francoska vojaška misija in da sploh ni nikjer ničesar vodil ali organiziral, za kar sploh ni imel sposobnosti, se vsem takim marnjam, ki so bile, so in bodo po vseh vojnah neizogiben pojav, s tihim obžalovanjem smejejo. Človeške slabosti so bile, so in ostanejo.

Po dejanjih in uspehih se sodi.

Omenil sem že, da so pričujoči sestavki spomini na moje doživljanje. Dogodke opisujem iz spomina ter iz lastnih vidikov. Opisujem torej svoje osebne spomine, tudi če posegam v širši krog dogajanj. V mnenju da vojaškozgodovinska vrednost sestavkov ne bo trpela, če dodam še mnenja naših in sovražnih vojakov ter tudi prebivalcev, kakor so se po bojih o meni izražali. To kar bom povedal, se naj ne šteje kot kakšno povzdigovanje samega sebe, temveč kot nauk in zgled, ki potrjuje prastaro pravilo, da so vedno in povsod le vidni dokazi merilo za ocenitev vsakega priredevanja, pa naj si bo v vojaškem ali političnem življenju. Najbolj je to videti v politiki. Če so politiki za svoj narod kaj vidnega dosegli, so se brez ozira na vse druge okoliščine lahko uveljavili. Kjer pa to ni bilo mogoče, so ostali seveda neopaženi ter so svoje vloge hitro doigrali. (Sledi.)

Na dolgo smo še s poročili za štiri nove uprizoritve po Shakespearovem »Romeu in Juliji«. Med tem ko dnevnik lahko poročajo o premierah, pa so naša poročila pisana vselej na podlagi ene izmed repriz. Danes prinašamo poročilo o tretji, četrti novi uprizoritvi in peti Cankarjevem »Poluhšanju v dolini šentflorjanski« pa bomo pisali prihodnjič.

Finžgarjeva ljudska drama »Razvalina življenja«.

V zadnjih sezonah dajejo v ljubljanski drami vedno tudi po eno Finžgarjevo dramsko delo. Letos je prišla na vrsto »Razvalina življenja«, ki se zdi od vseh Finžgarjevih ljudskih iger še najbolj blizu pravi drami, čeprav je tudi za njo še vedno najbolj točna oznaka: dramska zgodba. Zaplet ljudskih strasti res da s precejšnjo verjetnostjo in nujnostjo izhaja iz realistične podobe kmečkega življenja, razplet pa je v drami sami že nekoliko šibkeje utemeljen in bi bil prav lahko za nianšo drugačen ali pa pomaknjen celo za eno ali dve dejanji naprej: celotna podoba bi prav nič ne izgubila, pridobila pa tudi ne. Za vzgojni pomen ljudske igre, za rahlo, nevsiljivo tendenco, ki je bistven del Finžgarjeve pisateljske narave, ni potrebno in je morda še bolje, da človeške strasti, ki so se zavozljale v dejanje, ne bruhajo v igri na dan z vso elementarno silo, ampak so podane z nekim umernim realizmom, ki ga krepki samo očna kmečka govorica, prepojena z zdravim ljudsko modrostjo. Temu slogu se je skušala približati tudi režija Milana Skrbinška in je precej uspela, pomanjkljivosti pa so še vseeno velike in številne. Realistične kmečke postave, kakor je na primer žganjar Urh g. Cesarja, pijani kmet Sirk g. Kauklerja, Martin g. Severja, rejenka Tona g. Gabrijelčičeve, so igralsko dovolj polne in uspele, med tem ko je bila potovka g. Rakarjeve nekoliko pretirana; Lenčka in Ferjan sta že v igri sami naslikana z malce bolj bledimi barvami, v igranju g. Mire Danilove in g. Presetnika pa smo še bolj pogrešali kmečke krvi. Finžgarjev realizem se namreč močno loči od meščanske stiliziranega kmetstva Linhartove »Županove Mieke«. Najhujša napaka, ki skozi ves večer vztrajno podira dober vtis o igri posameznikov in celote, pa je nemogoč govor igrancev, in to vseh brez izjeme. Čistega narečja si na našem odru sploh ne moremo misliti, toda Finžgarjeva igra je napisana vendar v knjižni slovenščini, na odru bi bilo treba črko oživiti in ji dati domač zvok, v ustih naših igralcev pa zveni tisto, kar naj bi bilo živ, domač jezik, vedno prisiljeno in tuje. To se ponavlja iz leta v leto, od igre do igre. Če izkaziš Finžgarjev krepki gorenjski kmečki jezik, si ukradel njegovemu realizmu del njegovega bistva. Naše narodno gledališče mora gojiti tudi ljudsko igro in sicer z največjo skrbjo in ljubeznijo, brez najmanjše površnosti. Vprašanje živnega odrskega jezika v takih igrah pa je tako važno, da bi bilo moralo biti že zdavnaj vsaj približno zadovoljivo rešeno, pa naj bi to stalo naš igralski zbor še toliko in še tako posebnega truda.

Schillerjeva žaloigra »Kovarstvo in ljubezen«.

Po vsem Shakespearu, kar ga je šlo v povojnih letih čez deske našega gledališča, ne more biti Schiller za nas več tak klasič, kakor je bil nekda. O tem dovolj jasno govori tudi letošnja uprizoritev »Kovarstva in ljubezni« sama, tudi če ne bi bila prišla v repertoarju na vrsto tako kmalu za Shakespearom, kakor se je to slučajno zgodilo letos. »Kovarstva in ljubezni« danes ne moremo več občutiti kot pristno tragedijo. V tej drami je več ganljivosti kakor pa pravega tragičnega občutja. Tako se zdi, kakor da stari skovani slovenski izraz žaloigra, ki ga je dal dramaturg morda nalašč morda slučajno tiskati namesto udomačene tujke, ki ima točno opredeljen pomen, v podnaslov na lepaku, že nekoliko označuje bistvo Schillerjeve dramske umetnosti, tisto bistvo, ki ga je Schiller sam precej točno začutil, ko se je imenoval sentimentalno-političnega pesnika. V svojih dramah Schiller vedno znova ilustrira in parafrazira neka splošnoveljavna etična načela, ki jim zna dati neko revolucionarno barvo in

jih dokaj dobro zaplesti v dramske konfliktne. Za vsem moraličnim patosom, za vso ganljivostjo pa utriplje nekje na dnu vendarle elementarno življenje, borba za svobodno in plemenito človečnost, kar dokazuje, da je bil Schiller takrat, ko je to dramo pisal, mlad, kakor govore po drugi strani o njegovi mladosti tudi oblikovne nedognanosti v zgradbi, saj niti Ferdinandova in Luizina smrt ni toliko dramsko nujen kakor sentimentalno učinkovit konec.

Režija Petra Malca je pravilno poudarila revolucionarno borbenost za svobodo človeškega dostojanstva, ki je najznačilnejša črta vseh Schillerjevih dram od »Razbojnikov« do »Viljema Tella« in zaradi katere more tudi »Kovarstvo in ljubezen« še danes doseči svoj uspeh. Celotna odrska podoba je bila dovolj prepričevalna in na splošno neprisiljeno učinkovita. Režija je razodevala tudi pravi smisel za veren historičen stil, ki je za odrsko učinkovitost takih dram odločilnega pomena. Pri nekaterih igralcih pa je bila ta pažnja na stil premajhna. G. Jan je podal Ferdinanda z njemu lastnim mladostnim elanom, ki prehaja tu in tam že v maniro. Luiza g. Levarjeve je bila premalo doživeta, njena igra je vse preveč samo zunanja in včasih celo prisiljena. Najbolj se je njena nemoč pokazala ob pisanju pisma, to je v tisti sceni, kjer je g. Sever kot spletkarski tajnik Wurm pokazal tako dozorelo in dognano, globoko igranje, kakor nihče od sodelujočih razen g. Levarja, čigar predsednik pl. Walter je bil v resnici izvrsten. Oba ta dva igralca sta poleg g. Skrbinška v epizodni vlogi knezovega komornega sluga edina zadela stil igre. Tega ni znala dati ne ga. Boltar-Ukmarjeva v problematični vlogi knezove ljubimke lady Milfordove, ne g. Gregorin kot Luizin oče godbenik Miller, ne ga. P. Juvanova v vlogi njegove žene. Najmanj pa je ugajal prave mu okusu g. Peček kot dvorni maršal pl. Kalb, ker se ni zavedal niti od daleč, da se v klasični žaloigri nobena še tako karikaturna podobna vloga ne sme podajati z odvratnim in cenenim operetnim igranjem. Prepričani smo, da bi uprizoritev mnogo pridobila, če bi to vlogo dal drugemu igralcu. Ko bi bilo odstranjeno to najhujše neskladje, bi mogli biti kljub nekaterim pomanjkljivostim, ki smo jih našli, z uprizoritvijo v splošnem precej zadovoljni.

Gogoljev »Revizor«.

Kot peta premiera je bil uvrščen v letošnji spored Gogoljev »Revizor« v režiji dr. Bratka Krefta, o kateri je bilo mogoče že ob lanskih predstavah dobiti precej jasen občutek, da je to eden največjih režijskih uspehov preteklega sezone na naših deskah, in to kljub vsem neugodnim okoliščinam, ki so spremljale lansko uprizoritev in zaradi katerih je delo prišlo na oder takorekoč šele ob zatonu sezone, ko je zunanji blesk, ki ga je dalo šestovi uprizoritvi »Hamleta« Rogozovo gostovanje, nekako zasenčil vse ostalo. Samo na premieri je lani dovolj polno zaživela skladna ubranost vseh sodelujočih z osnovno zamisljivo režijo, čeprav je moral namesto težko obolelega g. Daneša v naglici prevzeti glavno vlogo g. Jan. Ko pa je kasneje še g. Cesarja moral zamenjati gost Markovič, je bila skladna celota malo manj kot čisto ubita. Igralski format, kakršnega je dal g. Markovič svojemu mestnemu poglavarju je bil res velik, hkrati pa tudi že sam v sebi tako razbit, mnogo preveč sloneč na slučajni improvizaciji, da je mogel na vso ostalo igro vplivati samo še razkrajalno. Letošnja uprizoritev, v kateri igra poglavarja spet g. Cesar, se je vrnila k prvotni ubrani igri in je na nekaterih mestih celo še nekoliko napredovala, zlasti v skupinski igri, pa tudi posamezne postave so dosegle tu in tam večjo dognanost. Karakterna in situacijska komika, ki se v tej Gogoljevi mojstrovini tako enakovredno prepletata, kakor v malokateri drugi komediji, je našla v naših igralcih dostojne in močne interprete v individualni in skupinski igri. Predvsem je treba omeniti markatno postavo Cesarjevega mestnega poglavarja, ki se mu dostojno pridružujejo ostro oblikovani Skrbinškov sodnik Ljapkin - Tjapkin, z nedosegljivo komiko podani Lipahov oskrbnik dobredelnih zavodov Artemij Filipovič Zemljanika, Drenoveč šolski nadzornik Luka Lukič, celo Pečkov poštar je

bil sprejemljiv, manj sta zadovoljila Severjev Bobčinskij in Novakov Dobčinskij; tudi obe ženski vlogi poglavarjeve žene in hčere, ki sta ju igrali ga. Nablocka in ga. Levarjeva, bi se dali še dvigniti. Na drugi strani pa je mogoče dati Kraljevemu Osipu vse priznanje. Tudi Hlestakov, navidezni revizor, g. Daneša osvaja in potegne s svojo zrelo igro za seboj, da skoraj pozabiš Gogoljevo zahtevo, naj bo Hlestakov »mlad človek kakih tri in dvajsetih let, slok, suhljat«. Težišče njegove igre je v podajanju pretkanosti, s katero kakor v usodni predanosti zapleta dejanje, čeprav sluti za tem katastrofo, tragedijo. V tem je nekaj tipično gogoljevskega, kar diha sicer iz vse režije, najbolj pa iz igranja g. Daneša in g. Cesarja, ki sta najgloblje doumela in najbolj verno tolmačila tisto notranjo težo in etični smisel, ki daje tej Gogoljevi umetni nesmrtnost, tisto kar je dramaturg Josip Vidmar v »Gledališkem listu« izrazil z besedami: »Ustvaril je komedijo iz resničnosti in smeha, da se smeješ življenju, nad čigar bednostjo se končno zgroziš. Kaj more komedija dati višjega in globljega?«

S ponovno uvrstitvijo v redni gledališki repertoar je mogla ta svetovno pomembna Gogoljeva komedija šele letos polno zaživeti na našem odru. Odveč bi bilo še enkrat posebej poudarjati, da je to v prvi vrsti zasluga izredno uspele režije dr. Bratka Krefta, ki je zelo dobro zadel osnovni ton gogoljevske komike in mu dal skladno realistično odrsko podobo brez hlastanja za praznimi teatraličnimi efekti. Režiserjevo delo je uspešno dopolnila tudi inscenacija ing. arch. Franza, zlasti scena poglavarjevega salona se s svojo okusno ekonomičnostjo zelo prilega slogu režije, ki je pravi gogoljevski realizem. V. L. N.

Jezikovni kotiček

»Urša Plutova« je neumrljiva. Še celo slavisti pišejo n. pr.: »kjer se je dalo uživati njeno krasoto« (Lah, Knjiga spominov, I., str. 42.) in »kako bi se dalo spopolniti propagando« (str. 49.) — pravilo je le: dala... krasota; dala... propaganda. Neki obrtnik piše prav tako: »tako se ga laže potajiti« (Melc, Skozi Sibirijo, II, 133) — prav: tako ga laže potajiti (glej Breznika, Slov. slovnica, 4. izdaja, § 262.) — V Lahovi knjigi bereš: »pozivlja k sovražnostim« (str. 90.) — prav: pozivlje (kakor: dremlje, koplje), ali poziva (kakor: kopa). Mnogi zamenjujejo glagola zavedati, zavesti (= zapeljati) in zavem se, zavedati se (greha, krivice i. dr.); opisni deležnik prvega je: zavedel, zavedla, drugega pa zavedel, zavedela. Muc piše (str. 175.): »preden se je brodovje utegnilo zavesti, kaj se je zgodilo« in »ker se mostvo niti zavesti ni moglo« — prav: zavedati (v obeh stavkih); podobno: »smo se šele zavedli, kakšni smo« — prav: zavedeli (I. del, stran 60.) — Na str. 183. II. dela: »mislil so se strnjevale« — prav: strinjale, II. 99: »Sibirijak razstopi sneg« — prav: raztopi. 110. in 111.: »izprazneva steklenico« — prav: izprazniva (po IV. vrsti, kakor hranim, hlinim, branim).

Iz Lahove »Knjige spominov«, I.: na 17. strani: »vstopila sva pri stranskih vratih« (germanizem) — slov.: skoz stranska vrata (nemško pa: bei der Hintertür hinaus) — 28: »tako izgleda mesto« (germanizem: sieht aus!) — slov.: takšno je (na pogled). — 45: »kar prihaja iz Balkana« — prav: z B. (ker odgovarjamo na vprašanje: kje: na Balkanu). — 29: zadej — prav: zadaj; slavist mora pač vedeti, da so pri slovi s končnico -aj (v narečju: ej) rodilniki s pritaknjem -j: spredaj, spodaj, včeraj, jutraj, zdavnaj, zgodaj... iz: preda, s poda, večera, z jutra, z davna, z goda itd. — Na str. 25. beremo: »za polovično vožnjo« — logično je pa le: za polovično. 38: kolekovati — prav: kolkovati (češkega izvora kakor samostalniki kolek, kolka — ne koleka).

Vročje je ljubil svojo deželo, ker je bila njegova domovina, in še nekoliko bolj, ker je bila svobodna.

Abraham Lincoln v spomin nekemu pokojniku.

Urednik in izdajatelj: Vitko Musek, Ljubljana